

SVENSKT NÄRINGSLIV

Resultatanalys för yrkesutbildningen

DECEMBER 2020

Förord

Coronakrisen har drabbat Sverige och svenska företag hårt. Innan krisen fanns stora matchningsproblem på arbetsmarknaden och samtidigt som arbetslösheten var hög hade många företag svårt att rekrytera nya medarbetare med rätt kompetens.

Varje del av utbildningssystemet har olika problem, utmaningar och möjligheter. Det gäller också den gymnasiala yrkesutbildningen. Den är viktig både för eleverna och för svenska företag. I Svenskt Näringslivs rekryteringsenkät är gymnasial yrkesutbildning den mest efterfrågade utbildningsbakgrunden när företagen ska rekrytera. Oavsett vilken kompetens företagen letar efter har de svårt att hitta rätt. Sju av tio företag upplever att det är svårt att rekrytera rätt kompetens och vart fjärde rekryteringsförsök misslyckas. När det kommer till att rekrytera kompetens motsvarande gymnasieskolans yrkesprogram har sex av tio företag svårt eller mycket svårt att hitta rätt.

Kompetens motsvarande gymnasial yrkesutbildning finns på gymnasieskolans yrkesprogram och i vuxenutbildningen. De två delarna av utbildningssystemet har likheter. Det centrala problemet är att utbudet av utbildningsplatser inte alls motsvarar företagens behov och att dimensioneringen av gymnasieskolan och komvux inte styrs av arbetsmarknadens behov. Vi behöver fler elever på både yrkesprogrammen och i den yrkesinriktade vuxenutbildningen. Yrkesutbildningarnas attraktionskraft behöver öka. Kvaliteten och resultaten i utbildningarna behöver förbättras. Företags och branschers involvering behöver öka för att förbättra yrkesutbildningarnas relevans. Om vi inte ser förbättringar när det gäller utbudet, attraktiviteten och kvaliteten så kommer företagens problem att rekrytera duktiga medarbetare att fortsätta att förvärras.

Det behövs också särskilda insatser för elever som inte är behöriga till nationella program på gymnasieskolan. Alldeles för många elever finns idag på gymnasieskolans introduktionsprogram. Vägen till ett jobb och till etablering på arbetsmarknaden behöver bli både bättre och tydligare.

Bilden av den gymnasiala yrkesutbildningens resultat i den här rapporten är bitvis dyster läsning. Det finns mycket som behöver bli väsentligt bättre. Men allt är inte nattsvart. På många håll runt om i Sverige bedrivs det utbildningar av hög kvalitet där eleverna ges en bra utbildning och snabbt skaffar sig ett jobb eller startar eget företag, och där företag och branscher är involverade i utbildningen. Vi är övertygade om att det finns stor potential i den gymnasiala yrkesutbildningen. Med rätt prioriteringar och insatser kan fler elever få en bra start på arbetslivet och fler vuxna få en andra chans eller byta yrkesbana, samtidigt som företagens kompetensförsörjning förbättras.

Innehåll

Förord	1
Sammanfattning	4
1 Inledning	6
1.1 Metod	6
1.2 Avgränsningar	6
2 Bakgrund och nuläge	7
2.1 Problembeskrivning	7
2.2 De gymnasiala yrkesutbildningarnas historia	8
2.3 Utbildningsformer idag	9
3 Arbetsmarknaden	15
3.1 Arbetsgivarnas bedömning	15
3.2 Utsikterna fram till år 2035	18
3.3 Antal platser som saknas	20
4 Gymnasial yrkesutbildning	23
4.1 Utvecklingen över tid	23
4.2 Attraktivitet och söktryck	26
4.3 Genomströmning och examen	30
4.4 Etableringen efter gymnasiet	35
4.5 Det regionala perspektivet	37
4.6 Fördelningsperspektivet	45
4.7 Det fjärde året	47
5 Introduktionsprogram	49
5.1 Antalet elever i årskurs ett	49
5.2 Status efter år ett	50
6 Kommunal yrkesutbildning för vuxna	53
6.1 Antalet elever per program	53
6.2 Elevernas utbildningsbakgrund	56
6.3 Etableringsstatus efter utbildningen	59
7 Referenser	62
8 Bilaga	66

Sammanfattning

Det är mycket som fungerar bra med de gymnasiala yrkesutbildningarna, inte minst vad gäller möjligheterna att få ett arbete efter examen. De allra flesta som går en yrkesinriktad utbildning etablerar sig snabbt på arbetsmarknaden, och efterfrågan på yrkesutbildade kommer att förbli fortsatt stor enligt flera prognoser. Vidare sker det också en vidareutveckling av de gymnasiala yrkesutbildningarna. I närtid har nya utbildningsformer med närmare koppling till arbetsmarknaden tillkommit, såsom exempelvis olika former av collegekoncept samt så kallat yrkesvux, det senare inom ramen för den kommunala vuxenutbildningen.

Det finns dock flera stora utmaningar vad gäller de gymnasiala yrkesutbildningarna. En av de största utmaningarna är antalet utbildningsplatser. Antalet ungdomar i gymnasieåldern (16–18 år) kommer att öka med knappt 60 000 individer fram till år 2030, vilket innebär att behovet av nya utbildningsplatser på gymnasiet kommer att öka med motsvarande antal. En annan utmaning är dimensioneringen av gymnasieskolans högskoleförberedande program i relation till yrkesprogrammen. Dimensioneringen av antalet utbildningsplatser kommer att vara en stor utmaning för de flesta regioner, men den kommer att bli särskilt stor i de regioner där underskottet av yrkesinriktade utbildningsplatser redan är stort.

Samtidigt som behovet av fler utbildningsplatser på gymnasiets yrkesprogram kommer att öka finns det också en utmaning kopplad till programmens attraktivitet. Detta har medfört att andelen elever som söker till yrkesinriktade utbildningsprogram har minskat de senaste tio åren, framförallt i storstadsregionerna. Aktuell forskning visar bland annat att kopplingen mellan ungdomars val och arbetsmarknaden är svag och att elever främst väljer program utifrån det egna intresset samt huruvida programmet upplevs ge många valmöjligheter efter examen. Samtidigt som antalet sökande minskar kommer arbetsmarknadens behov av yrkeskompetens på gymnasienivå att öka kraftigt och enligt SCB:s arbetskraftsprognos är det många utbildningsområden där efterfrågan är väsentligt högre än tillgången på arbetskraft. För att antalet utexaminerade elever ska motsvara efterfrågan behöver andelen elever på de nationella yrkesprogrammen på gymnasiet (år tre) öka från 30 till cirka 40 procent som andel av alla 18-åringar i Sverige.

För att en sådan ökning ska vara möjlig krävs att antalet gymnasier med ett brett utbud av yrkesprogram ökar i hela landet och att de olika inriktningarna blir tillgängliga för fler elever. Som situationen är idag finns inte alla inriktningar representerade i alla regioner. Dessutom är inte alla inriktningar tillgängliga inom ett rimligt pendlingsavstånd för alla elever. Även om elever i huvudsak väljer utbildning efter intresse så har avståndet till skolan också påverkan på elevernas val av utbildningsinriktning, och det är långt ifrån självklart för personer i gymnasieålder att börja pendla långt eller flytta.

Ytterligare ett problem är gymnasieskolans resultat. Genomströmningen, det vill säga antalet elever som tar examen från gymnasiet inom tre år, är låg. För yrkesprogrammen är denna lägre än för de högskoleförberedande programmen, även om den också är låg för gymnasieskolan som helhet. Cirka 3 av 10 elever tar inte examen inom tre år från ett yrkesprogram. Motsvarande siffra för högskoleförberedande program är 2 av 10 elever. Även behörighet till gymnasieprogram är ett problem. Andelen behöriga sökande till gymnasiet har sjunkit, vilket leder till att ett stort antal elever går på olika introduktionsprogram. Läsåret 2019/2020 fanns omkring 20 procent av förstaårseleverna på gymnasiet på introduktionsprogram. De elever som övergår från introduktions- till nationella gymnasieprogram övergår till såväl högskoleförberedande som yrkesprogram. Överlag går det dock att konstatera att väsentligt fler av de som tar examen från ett nationellt program gör det från ett yrkesprogram (cirka 33 procent) än från ett högskoleförberedande (cirka 6 procent).

Även den gymnasiala yrkesutbildningen för vuxna är en viktig utbildningsform. Den ger deltagarna möjligheter att slutföra en yrkesutbildning, men även yrkesväxling till branscher där det finns goda chanser att få jobb. Den bidrar således till företagets försörjning av yrkeskompetens. Utmaningen handlar även här om dimensioneringen, utbud och utformning av utbildningarna. Idag finns stora brister i kopplingen mellan utbudet av yrkesutbildningar för vuxna och arbetsmarknadens behov inom vissa branscher. Vissa utbildningsinriktningar, såsom vård och omsorg samt barn och fritid, är kraftigt överrepresenterade inom den kommunala yrkesutbildningen för vuxna. 2019 läste exempelvis cirka 15 000 elever vård- och omsorgsutbildning, medan endast drygt 1 000 elever läste kurser inom industri-teknisk utbildning.

1 Inledning

Den här rapporten syftar dels till att ge en lägesbild över vilka resultat den svenska gymnasiala yrkesutbildningen levererar, dels till att ge en bild av vilka problemområden och utmaningar som finns, både idag och på sikt. Detta ska i sin tur användas som ett underlag för Svenskt Näringslivs vidare arbete med att förbättra den gymnasiala yrkesutbildningen och dess koppling till arbetsgivarnas kompetensförsörjningsbehov.

1.1 Metod

Arbets sättet i uppdraget är primärt en kvantitativ analys utifrån tillgänglig statistik från Skolverket, Statistiska centralbyrån (SCB) samt andra relevanta källor.

Den kvantitativa analysen har kompletterats med studier av tidigare utredningar och forskning på området samt intervjuer med branschföreträdare för sju av Svenskt Näringslivs medlemsorganisationer. Intervjuerna genomfördes under augusti 2020.

1.2 Avgränsningar

Analysen omfattar yrkesutbildning inom gymnasieskolan samt yrkesutbildning för vuxna inom ramen för komvux inklusive yrkesvux.

Analysen omfattar inte utbildningar inom yrkeshögskolan (YH) eller arbetsmarknadsutbildningar via Arbetsförmedlingen. Analysen tar vidare inte hänsyn till effekterna av den vid tillfället pågående coronapandemin.

2 Bakgrund och nuläge

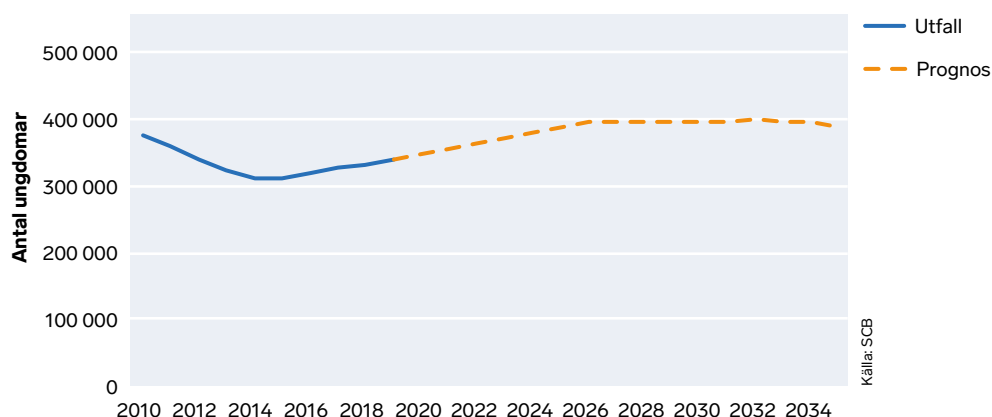
Detta avsnitt inleds med en kort problembeskrivning utifrån ett demografiskt perspektiv och utifrån de utmaningar som gymnasieskolans aktörer står inför. Utmaningen handlar dels om dimensioneringen av antalet utbildningsplatser, dels om fördelningen av yrkesinriktad utbildning i relation till högskoleförberedande utbildningar. Enligt SCB:s befolkningsprognos kommer antalet ungdomar i gymnasieåldern att öka kraftigt i närtid. Samtidigt ökar behovet av arbetskraft med yrkesinriktad gymnasiekompetens.

2.1 Problembeskrivning

Gymnasieskolan är viktig. Den ger eleverna bra förutsättningar att studera vidare eller att ta sig in i arbetslivet. Numera kräver arbetsgivarna nästan alltid gymnasieutbildning, vilket även gäller yrken där utbildningskraven traditionellt har varit låga.¹

Gymnasieskolans aktörer står dock inför stora utmaningar framöver. En av de stora utmaningarna kommer att vara dimensioneringen av antalet utbildningsplatser. Enligt SCB:s befolkningsprognos (se figur 1) kommer antalet ungdomar i gymnasieåldern 16–18 år att öka med nästan 60 000 personer mellan 2019 och 2028 för att därefter stabiliseras på omkring 400 000 individer per år fram till 2035.

Figur 1. Befolkningsutvecklingen för ungdomar 16–18 år i Sverige, prognos från 2020.

1 (SOU, 2020:33)

En annan utmaning kommer också att vara fördelningen av olika utbildningar på gymnasieskolans olika program, där både arbetsmarknadens behov och elevernas efterfrågan ska tillgodoses. Enligt bland annat SCB:s arbetskraftsprognoser ökar behovet av fler yrkesinriktade gymnasieutbildningar. Samtidigt har elevernas intresse för de yrkesinriktade gymnasieutbildningarna minskat de senaste åren. Befolkningsutvecklingen och företagens efterfrågan medför sammantaget att behovet av antalet nya utbildningsplatser inom yrkesutbildning kommer att öka markant de kommande åren. Den kommunala yrkesutbildningen för vuxna är också viktig, både för de individer som vill förbättra sina chanser att få jobb och för arbetsgivarna som söker efter personal med yrkeskompetens. Utmaningarna för vuxenutbildningen handlar mycket om att få en bättre matchning mellan utbildningarnas inriktning och efterfrågan på arbetskraft inom olika branscher. I den här resultatanalysen ligger fokus på de utmaningar som den gymnasiala yrkesutbildningen har för att matchningen på arbetsmarknaden, både avseende volymer och kompetens, ska bli bättre.

2.2 De gymnasiala yrkesutbildningarnas historia

Den gymnasiala yrkesutbildningen tillkom i samband med att riksdagen 1968 fattade beslut om läroplanen Lgy70, vilket innebar att de tidigare skolformerna fackskola, gymnasium och yrkesskola slogs samman till en skolform, gymnasieskola. Tre år senare startades linjegymnasiet med 22 olika linjer. De teoretiska linjerna var treåriga, medan övriga var tvååriga. I samband med reformen minskade utrymmet för yrkesämnen och yrkesutbildningen på gymnasiet ansågs inte längre vara en färdig utbildning, utan det var tänkt att eleverna sedermera skulle få ytterligare yrkeskunskaper inom ramen för sin anställning.

Under 80-talet genomfördes flera större strukturutredningar (SOU 1981:96 samt SOU 1986:2 och 1986:3) och nästa gymnasiereform kom 1991. I samband med denna gjordes samtliga linjer om till treåriga nationella program. Totalt fanns då 16 nationella program, varav 2 var högskoleförberedande och 14 var antingen yrkesförberedande eller både och. Ett av syftena med reformen var att öka valfriheten och flexibiliteten, och bland annat infördes i samband med denna reform möjlighet att skapa specialutformade program och lokala inriktningar, individuella val samt specialarbete för eleverna. På yrkesprogrammen infördes även minst 15 veckors arbetsplatsförlagd lärande (apl²).

Vid sidan av gymnasiereformen 1991 genomfördes under 90-talet även flera andra stora förändringar av skolväsendet. Dels kommunaliserades skolan, dels infördes valfrihetsreformer samt mål- och resultatstyrning.³ Kommunerna blev också skyldiga att erbjuda gymnasieutbildning till alla ungdomar mellan 16 och 19 år, och för elever som inte antagits till något av de nationella programmen blev kommunerna

² Tidigare apu (arbetsplatsförlagd utbildning) men sedan 2011 (Gy11) apl.

³ Mål- och resultatstyrning fokuserar på de resultat och den kvalitet som det offentliga tillhandahåller sina medborgare. Ofta sätts detta i relation till regelstyrning, som före 90-talet präglade skolan och många andra offentliga verksamheter. Se även ESO rapport 2009:6 (ESO, 2009)

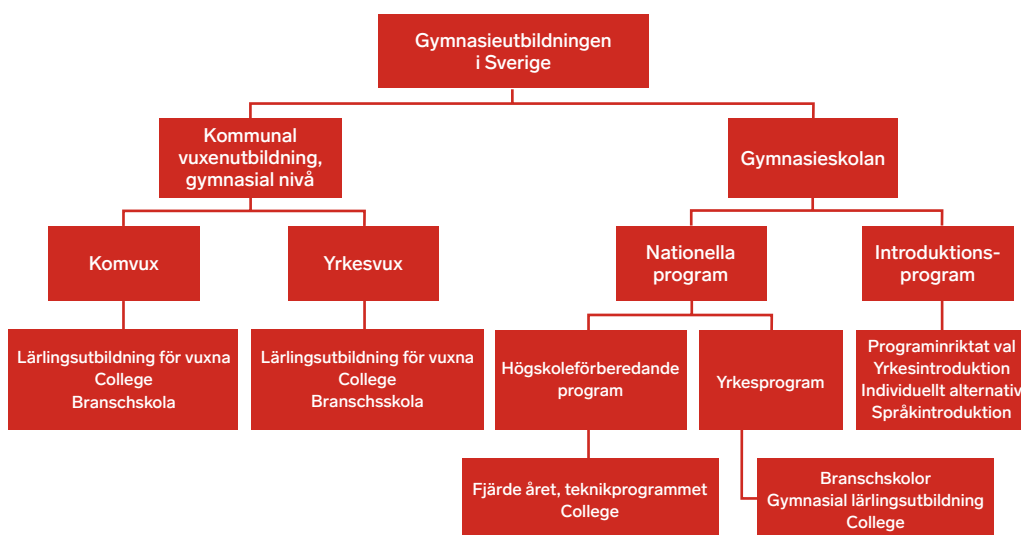
skyldiga att erbjuda så kallade individuella program som skulle förbereda eleven för en övergång till nationella program (de individuella programmen ersattes 2011 med introduktionsprogram).

Under 2000-talet tillsattes en utredning som föreslog stora förändringar i gymnasieskolans struktur, bland annat skulle gymnasieskolan få färre och bredare ingångar där eleven successivt utformade sin utbildning och skillnaden mellan högskoleförberedande och yrkesförberedande program skulle minska. Riksdagen fattade beslut om reformen (Gy07), men i samband med regeringsskiftet 2006 avbröts detta och det tillsattes en ny utredning. Denna presenterade sitt förslag 2008 och reformerna implementerades sedermera 2011 (Gy11). I och med detta fick gymnasieskolan sin nuvarande utformning. Totalt finns 18 nationella program, varav 12 är yrkesprogram och 6 är högskoleförberedande program. Inom dessa program finns 60 inriktningar. I och med Gy11 ökade skillnaden mellan praktiska och teoretiska program; bland annat blev de kurser som gav högskolebehörighet endast obligatoriska på de högskoleförberedande programmen, även om elever på yrkesprogrammen gavs rätt att läsa dessa kurser om de önskade (antingen under gymnasieutbildningen eller inom komvux).

2.3 Utbildningsformer idag

För de personer som söker en yrkesutbildning på gymnasial nivå finns i huvudsak två utbildningsformer: gymnasieskolans nationella yrkesprogram och motsvarande utbildning inom komvux. Dessa kan sen genomföras på en rad olika sätt.

Figur 2. Utbildningsformer inom gymnasial (yrkes-) utbildning.

Gymnasieskolan

Gymnasieskolans nationella program

12 av de totalt 18 nationella gymnasieprogrammen är yrkesprogram och har som mål att eleverna ska ha uppnått en av branschen godtagbar nivå av yrkeskunnande och därmed även kraven för en yrkesexamen.⁴ Efter avslutade studier ska eleven vara väl förberedd för yrkeslivet. Varje program inom yrkesutbildningen har ett antal olika inriktningar; se tabell 1 nedan.

Skillnaden mellan yrkesprogrammen och de högskoleförberedande programmen är att yrkesprogrammen syftar till att eleverna efter examen ska vara väl förberedda för yrkeslivet, medan de högskoleförberedande programmen syftar till att eleverna ska vara väl förberedda för högskolestudier. En examen från ett yrkesprogram ger inte per automatik grundläggande behörighet till högskoleutbildning. För att en elev i ett av yrkesprogrammen ska få behörighet behöver vissa kurser väljas till under utbildningens gång.

Tabell 1. Gymnasiala yrkesprogram och inriktningar.

Program	Inriktningar (2020)
Barn- och fritidsprogrammet	Fritid och hälsa, pedagogiskt arbete, socialt arbete
Bygg- och anläggningsprogrammet	Anläggningsfordon, plåtslageri, husbyggnad, mark och anläggning, måleri
El- och energiprogrammet	Elteknik, automation, dator- och kommunikationsteknik, energiteknik
Fordons- och transportprogrammet	Godshantering, karosseri och lackering, lastbil och mobila maskiner, personbil, transport
Handels- och administrationsprogrammet	Administrativ service, handel och service
Hantverksprogrammet	Finsnickeri, florist, frisör, textil design, övriga hantverk, stylist
Hotell- och turismprogrammet	Hotell och konferens, turism och resor
Industri tekniska programmet	Driftsäkerhet och underhåll, processteknik, produkt- och maskinteknik, svetsteknik
Naturbruksprogrammet	Djur, lantbruk, skog, trädgård
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	Bageri och konditori, färskvaror – delikatesser och catering, kök och servering
VVS- och fastighetsprogrammet	Fastighet, kyl- och värmepumpsteknik, ventilationsteknik, VVS
Vård- och omsorgsprogrammet	<i>Inga inriktningar</i>

4 (Skolverket, 2019a)

Introduktionsprogram

För elever som inte är behöriga till något av de nationella programmen finns fyra⁵ introduktionsprogram som ska leda till att eleven kommer in på ett nationellt program eller får ett arbete:

- **Programinriktat val:** Programinriktat val syftar till att elever ska få en utbildning som är inriktad mot ett visst nationellt program och eleven ska så snart som möjligt kunna antas till det nationella programmet. Det nationella program som utbildningen är inriktad mot kan vara antingen ett yrkesprogram eller ett högskoleförberedande program.
- **Yrkesintroduktion:** Eleven får en yrkesinriktad utbildning för att kunna söka till ett yrkesprogram eller få ett arbete. Eleven kan läsa ämnen från grundskolan som hen inte är behörig i och ämnen från nationella program i gymnasieskolan. På yrkesintroduktion kan även kurser från de så kallade yrkespaketen⁶ ingå.
- **Individuella alternativ:** Individuellt alternativ utformas för en enskild elev och vänder sig huvudsak till ungdomar som har stora kunskapsbrister och svag motivation, eller till ungdomar som vill ha en mer allmänt inriktad utbildning som förbereder dem för annan utbildning. Utbildningen får innehålla grundskoleämnen som eleven saknar godkända betyg i och hela eller delar av gymnasieskolans kurser, men det kan också ingå andra insatser exempelvis motivationsinsatser eller praktik.
- **Språkin introduktion:** Språkin introduktion är till för elever som nyss har kommit till Sverige. Utbildningen har fokus på svenska språket för att eleven ska kunna gå vidare till något annat program i gymnasieskolan, eller till annan utbildning.

Gymnasial lärlingsutbildning

Sedan 2011 har elever möjlighet att genomföra gymnasieutbildning inom ett yrkesprogram som lärling istället för den reguljära skolgången. Gymnasial lärlingsutbildning är alltså inget eget gymnasieprogram, utan ett alternativt sätt att studera ett av gymnasiets yrkesprogram.⁷ Elever som går lärlingsutbildning gör minst hälften av utbildningen på en eller flera arbetsplatser (att jämföra med minst 15 veckor på skolförlagda yrkesprogram). Lärlingsutbildningen använder sig av samma ämnesplaner som skolförlagd yrkesutbildning. Vid gymnasial lärlingsutbildning upprättas ett utbildningskontrakt mellan eleven och den eller de arbetsplatser där eleven gör apl.^{8,9}

5 2019 ersattes de två introduktionsprogrammen Preparandutbildning och Programinriktat individuellt val av Programinriktat val. Båda de tidigare programmen syftade till att elever snarast möjligt skulle kunna antas till ett nationellt program, men Programinriktat individuellt val var inriktat mot yrkesprogram. Det fanns inga särskilda behörighetskrav till dem, men eleverna förväntas vara studiemotiverade och ha en klar ambition att uppnå behörighet.

Den nya formen, Programinriktat val, syftar likt de tidigare programmen till att eleven ska få behörighet till ett nationellt program, antingen yrkes- eller högskoleförberedande. (Skolverket, 2019b)

6 Yrkespaket är olika kombination av gymnasiekurser som motsvarar kompetenskraven på nationell nivå för olika yrkesområden. Yrkespaketen är utformade av Skolverket i samråd med bransch-kunniga och kan användas på introduktionsprogrammen, men även på komvux (Skolverket, 2020b).

7 Det går även läsa introduktionsprogrammen programinriktat val, yrkesintroduktion och individuellt alternativ som lärlingsutbildning.

8 (Skolverket, 2020c)

9 (Skolinspektionen, 2013a)

Vårterminen 2019 gick strax över 13 000 elever gymnasial lärlingsutbildning, vilket var en ökning med cirka 25 procent sen föregående vårtermin.¹⁰

Elever som går en lärlingsutbildning inom något av gymnasieskolans yrkesprogram kan bli anställda i en särskild anställningsform: tidsbegränsad gymnasial lärlingsanställning. Detta innebär att eleven ingår ett avtal om en tidsbegränsad anställning med det företag där eleven genomför sin arbetsplatsförlagda utbildning.¹¹

College

Teknikcollege är ett koncept som är initierat av Industrirådet och som drivs av föreningen Teknikcollege Sverige.

Vård- och omsorgscollege är en förening som drivs av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Vårdföretagarna, Sobona, KFO samt Kommunal.¹²

Motorbranschcollege är ett koncept initierat av Transportföretagen och IF Metall.¹³

Collegeformerna kan betraktas både som samverkansplattformar mellan företag och huvudmän och som utbildningsanordnare inom olika regioner. Vidare arbetar respektive college även med certifiering av utbildningar som uppfyller vissa kvalitetskriterier. Elever kan med andra ord läsa certifierade och kvalitetssäkrade utbildningar på vissa gymnasieskolor inom en region.¹⁴ Collegen är därmed både utbildningar och samverkansorganisationer i olika län, inte sällan spridda över flera skolor i länet.¹⁵ Collegeformerna omfattar inte endast yrkesprogram, utan kan innefatta såväl yrkes- som högskoleförberedande program samt även vuxen- och YH-utbildningar. Teknikcollege Östergötland är exempelvis ett samarbete mellan sju kommuner i länet och består av 25 inriktningar inom olika gymnasieprogram, 3 yrkesvux-utbildningar samt en YH-utbildning. Dessa är spridda över tolv skolor i länet.¹⁶ Inom andra branscher finns även kvalitetssäkringskoncept som delvis liknar college, exempelvis Förstklassig skola inom VVS-branschen, Branschrekommenderad skola inom byggbranschen eller ETG inom elbranschen.^{17,18,19}

¹⁰ Dessa uppgifter är baserade på det statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning som huvudmännen söker för att bedriva utbildningen (Skolverket, 2020c).

¹¹ (Industriarbetsgivarna, 2020)

¹² (Vård- och omsorgscollege, 2020)

¹³ (Motorbranschcollege, 2020)

¹⁴ (Industriarbetsgivarna, 2020)

¹⁵ (Teknikcollege, 2020a)

¹⁶ (Teknikcollege, 2020b)

¹⁷ (Byggbranschens yrkesnämnd, 2020)

¹⁸ (VVS-Branschens Yrkesnämnd, 2018)

¹⁹ (Elteknikbranschens gymnasieskolor, 2020)

Branschskolor

Sedan 2018 bedrivs en försöksverksamhet med branschskolor som kommer att sträcka sig fram till 2023. Tio gymnasieskolor runt om i landet har valts ut för att bedriva samlad verksamhet för elever som vill läsa en inriktning som inte erbjuds på den egna gymnasieskolan. Huvudmän som erbjuder ett yrkesprogram utan önskad inriktning kan söka statsbidrag för att skicka elever till en branschskola under en viss del av utbildningen. Även elever från komvux får utbildas på branschskolorna. Detta gör att huvudmännen kan erbjuda inriktningen utan att själva behöva tillhandahålla den specifika utrustning eller kompetens inom yrkesämnet som krävs. De utvalda branschskolorna erbjuder inriktningar på yrkesprogrammen vars kompetens är efterfrågad på arbetsmarknaden.^{20,21} I praktiken innebär branschskolorna att huvudmännen lämnar över undervisningen av de elever som går där under sex veckor per läsår till de utvalda skolorna. Statsbidraget kan som högst lämnas för fem elever per yrkesområde, och högst två läsår per elev.²² Totalt planerades försöksverksamheten till att omfatta omkring 1 600 elever.^{23,24} Skolverket har fått i uppdrag att utvärdera skolreformen 2021.

Fjärde år på teknikprogrammet (gymnasieingenjör)

För elever på teknikprogrammet eller likvärdig utbildning finns möjlighet att läsa ett fjärde påbyggnadsår, vilket leder till examen som gymnasieingenjör. I det fjärde året ingår minst tio veckors apl och utbildningen är inriktad mot såväl vidare studier som arbete direkt efter avslutad utbildning.²⁵

Kommunal vuxenutbildning

Gymnasial yrkesutbildning för vuxna

Gymnasial yrkesutbildning för vuxna finns i huvudsak i två former. Dels som kurser inom ordinarie kommunal yrkesutbildning (komvux), dels inom så kallat yrkesvux. Det sistnämnda tillkom 2009 och medfinansieras av staten genom ett statsbidrag. Statsbidraget har dock förändrats under perioden och 2016 beslutade regeringen om ett nytt statsbidrag för regionalt inriktad yrkesutbildning (som ersatte det tidigare statsbidraget för yrkesinriktad kommunal vuxenutbildning). Den nya förordningen reglerar tre statsbidrag: yrkesvux, lärlingsvux och yrkesförarutbildning.²⁶

20 De yrkesområden som ingår i försöksverksamheten är: Produkt, maskinteknik, design och produktutveckling, Karosseri och lackering, Driftsäkerhet och underhåll, Trädgård, Plåtslageri, Skogsmaskinförare, Kylmontör och ventilationstekniker, Bageri och chark, Golvläggning samt Distributionstekniker (Skolverket, 2020d)

21 (Skolverket, 2019a)

22 För varje elev och läsår kan statsbidraget uppgå till 50 000 kronor.

23 10 branschskolor tar emot 40 elever per årskull (Yrkesprogramsutredningen, 2020)

24 (Yrkesprogramsutredningen, 2020)

25 (Skolverket, 2020e)

26 (Skolverket, 2019a)

Syftet med yrkesvux är att öka utbildningsutbudet för vuxna elever inom yrkesutbildning och tillgodose behoven på arbetsmarknaden. Statsbidraget kräver att minst tre kommuner samverkar och att kommunerna medfinansierar lika många årsstudieplatser som de får statsbidrag för. Avsikten är att regionalt yrkesvux ska kunna erbjuda ett brett utbud av utbildningar som motsvarar de behov som finns i olika regioner och på arbetsmarknaden. Sammansättningen av utbildningar ska också planeras i samråd med andra aktörer.²⁷

Läringsutbildning för vuxna

Läringsutbildning kan även anordnas inom ramen för komvux. Kunskapskraven är desamma som motsvarande utbildning som bedrivs inom gymnasieskolan.²⁸

²⁷ (Skolverket, 2019a)

²⁸ (Skolverket, 2020f)

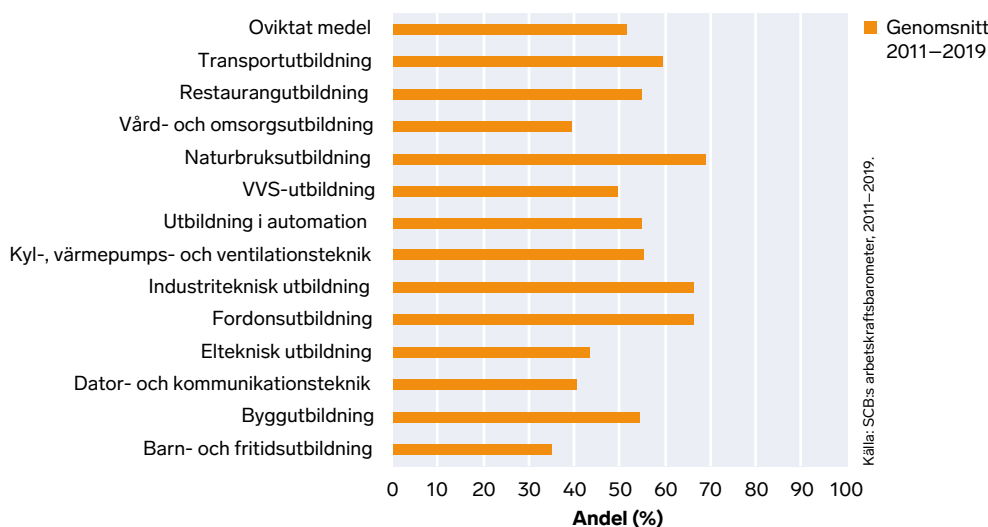
3 Arbetsmarknaden

I det här avsnittet redovisas arbetsgivarnas bedömning av behovet av arbetskraft med yrkesinriktad utbildning på gymnasienivå i närtid samt hur behovet ser ut fram till år 2035 enligt prognoser från SCB. Utifrån dessa bedömningar är behovet stort, och efterfrågan är betydligt större än utbudet. Det kommer således finnas fortsatt goda möjligheter för de som läser en yrkesinriktad gymnasieutbildning att få ett arbete. Möjligheterna att fylla de vakanser som väntas försvåras dock av att det är för få elever som läser en yrkesinriktad gymnasieutbildning idag. För att antalet utexaminerade elever ska motsvara efterfrågan behöver andelen elever på de nationella yrkesprogrammen på gymnasiet (år tre) öka från 30 till cirka 40 procent som andel av alla 18-åringar i Sverige.

3.1 Arbetsgivarnas bedömning

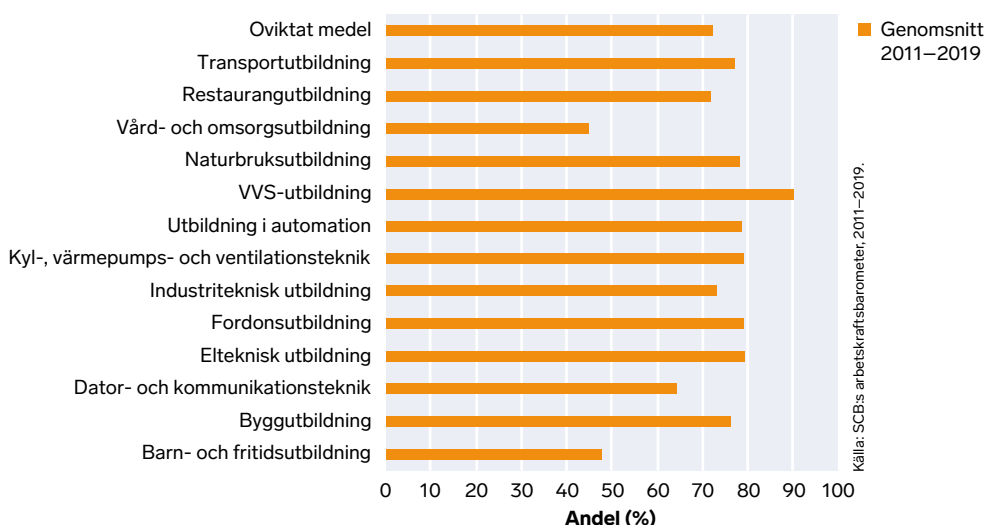
De som läser ett yrkesprogram på gymnasienivå har en god arbetsmarknad framför sig; det framgår bland annat av SCB:s arbetskraftsbarometer. 2019 var det fler än hälften av arbetsgivarna som uppgav att det råder brist på nyutexaminerad och yrkeserfaren personal på gymnasienivå; se figur 3 och figur 4 nedan²⁹. Som framgår av figurerna förekommer det variationer såväl mellan åren som mellan olika utbildningsinriktningar, vilket bland annat kan förklaras av skiftande konjunkturläge. Störst brist på nyutexaminerade återfinns inom bygg-, fordons- och naturbruksutbildningarna.

Figur 3. Andel arbetsgivare som svarar att det råder brist på nyexaminerade på gymnasienivå, genomsnitt 2011–2019 per utbildningsinriktning.

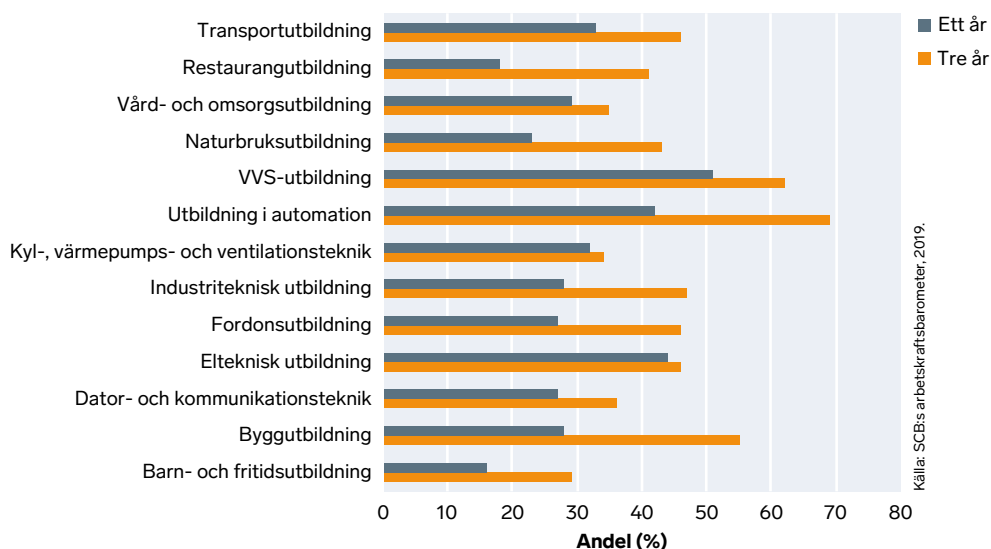
²⁹ De arbetsgivare som inte anger att det är brist anger att det är balanserad eller god tillgång.

Figur 4. Andel arbetsgivare som svarar att det råder brist på yrkeserfarna på gymnasienivå, genomsnitt 2011–2019 per utbildningsinriktning.

I arbetskraftsbarometern svarar arbetsgivarna även på huruvida de bedömer att antalet anställda kommer att öka inom ett respektive tre år. I figur 5 nedan presenteras resultaten från 2019 års rapport.

Figur 5. Andel arbetsgivare som tror att antalet anställda kommer att öka inom ett respektive tre år, per relevant utbildning på gymnasial nivå.

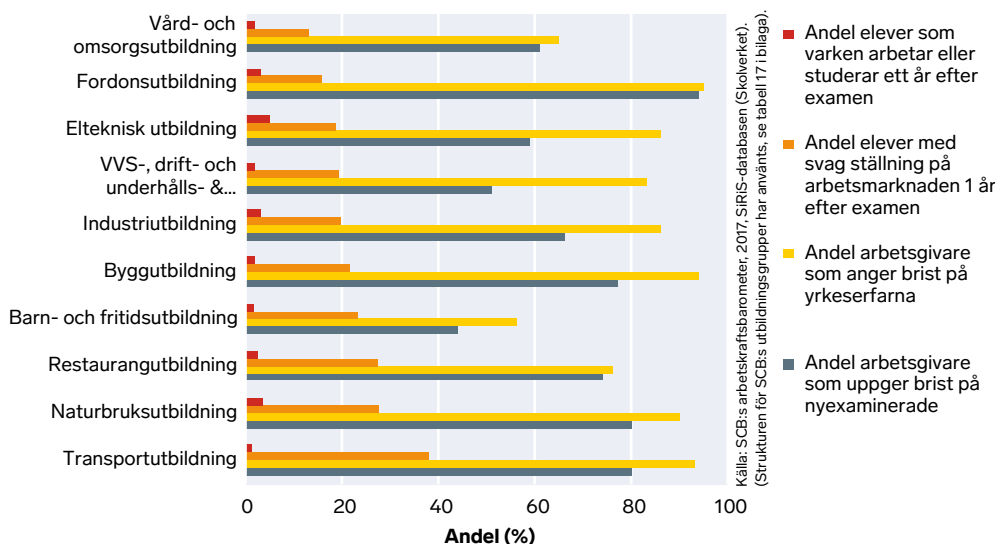
Som framgår av figur 5 bedömer en viss andel inom samtliga utbildningsområden att antalet anställda kommer att öka på kort sikt, både inom ett och tre år.³⁰ Arbetsgivare som efterfrågar arbetskraft med utbildning inom automation samt VVS- och

³⁰ De arbetsgivare som inte anger att antalet anställda kommer att öka anger att antalet anställda antingen kommer att vara oförändrat eller minska.

byggutbildning bedömer i störst utsträckning att antalet anställda kommer att öka. Arbetsgivare som söker arbetskraft med utbildning inom barn och omsorg bedömer i lägst utsträckning att antalet anställda kommer att öka inom ett och tre år (15 respektive 30 procent, att jämföra med automation där andelarna är 42 respektive 70 procent).

Ytterligare en förklaring till att arbetsgivarna uppger att det är svårt att rekrytera kan vara att den kompetens som efterfrågas inte innehas av de sökande. I figur 6 redogörs för andelen arbetsgivare som anger att det är brist på nyexaminerade, och andelen elever med svag eller ingen ställning (varken arbetar eller studerar) på arbetsmarknaden 2017 inom olika utbildningsinriktningar.³¹

Figur 6. Andel arbetsgivare som uppger brist på nyexaminerade med gymnasiekompetens 2017 samt andel elever med svag ställning på arbetsmarknaden alternativt som varken arbetar eller studerar 2017, ett år efter examen.

Som framgår av figuren är andelarna som inte arbetar eller studerar inom de nämnda utbildningsgrupperna låga. Detta tyder på att den brist på arbetskraft som arbetsgivarna framhåller inte beror på att de som har gått sådan utbildning i gymnasiet inte matchas med rätt arbetsplats, utan snarare att det inte finns tillräckligt många sökande med rätt utbildning. Antalet utbildade inom de olika yrkesinriktade utbildningarna på gymnasial nivå är med andra ord för lågt i förhållande till efterfrågan. Något som även bekräftas i de prognoser som SCB har tagit fram på längre sikt och som presenteras nedan; se tabell 2.

³¹ Skolverkets definitioner av etableringsstatus på arbetsmarknaden: Svag ställning: Arbetsinkomst upp till 168 800 kr. Inte klassificerad som studerande eller arbetsinkomst på minst 168 800 kr och under året förekomst av heltidsarbetslöshet/arbetsmarknadspolitiska åtgärder som överstiger 274 dagar. Inte klassificerad som studerande. Ingen ställning: Avsaknad av arbetsinkomst aktuellt år. Inte klassificerad som studerande. (Skolverket, 2020g)

Det behov som uppstår till följd av bristen på rätt utbildad arbetskraft kan till viss del tillgodoses genom rekryteringar från andra utbildningsinriktningar, exempelvis från de högskoleförberedande programmen. Detta är en vanligt förekommande rekryteringskanal inom restaurang och hotell samt i tillverkningsindustrin i vissa regioner.³² Det är dock en suboptimal och mer kostsam lösning för såväl arbetsgivare som arbetstagare. Troligtvis är det också något som fungerar sämre för mindre företag, då dessa inte har lika lätt att utbilda den specifika kompetens som anställningen kräver. Andra utredningar på området visar vidare att konkurrensen om jobben i de "ungdomsyren" där arbetsgivarna inte ställer samma krav på utbildning, såsom exempelvis delar av restaurang- och butiksbranschen samt lagerarbete, ofta är hård och att personer med sämre studieresultat missgynnas i denna arbetsmarknad. Vidare ökar konkurrensen om dessa jobb, då andelen elever som läser högskoleförberedande program har ökat, samtidigt som övergången till högskolestudier i princip är oförändrad.³³

3.2 Utsikterna fram till år 2035

Arbetskraftsbarometern ger en nulägesbild av arbetsmarknaden och en indikation på hur läget förväntas vara de närmaste åren. I avsnittet ovan konstateras att arbetsmarknadsutsikterna för de med yrkesutbildning på gymnasial nivå ser bra ut. Även på längre sikt är chanserna att få arbete goda inom många områden för de som väljer en yrkesinriktad gymnasieutbildning. Det konstateras bland annat av Arbetsförmedlingens bedömningar i den så kallade Yrkeskompassen och SCB:s arbetsmarknadsprognos som visar beräkningar av tillgång och efterfrågan på arbetskraft med gymnasial utbildning år 2035. I dessa beräkningar ingår bland annat även hur pensionsavgångar inom respektive utbildningsgrupp förväntas se ut under prognosperioden. I tabell 2 nedan presenteras dessa siffror och som framgår kommer efterfrågan att vara betydligt högre än tillgången inom många olika yrkesinriktade utbildningsområden, framförallt inom hälso- och sjukvård och teknik och tillverkning. Inom handel och administration förefaller det emellertid finnas ett överskott på arbetskraft fram till år 2035.

I tabell 3 nedan redogörs för genomsnittligt antal elever som går ut gymnasieskolan per år 2017–2035 (prognos från 2017). Dessa siffror är de som ligger till grund för den beräknade totala tillgången på arbetskraft i tabell 2. I kolumn två presenteras det faktiska antalet avgångselever 2018/2019.

³² Vid de intervjuer som genomförts framhåller exempelvis branschrepresentanter att det är vanligt att de rekryterar från samhällsvetenskaps- samt ekonomiprogrammen och vid behov intern-utbildar de som nyanställs. Denna bild bekräftas även av Skolverkets studie *Arbetslivet efter skolan* (Skolverket, 2016)

³³ (SOU, 2020:33)

Tabell 2. Bedömningar av efterfrågan och tillgång på arbetskraft inom olika utbildningsgrupper på gymnasial nivå 2035.

Utbildning	Efterfrågan	Tillgång	Differens (tillgång minus efterfrågan)
Högskoleförberedande gymnasieutbildning*	628 600	777 700	149 100
Hälso- och sjukvård samt social omsorg, därav	483 900	324 600	-159 300
Barn- och fritidsutbildning	120 200	103 500	-16 700
Vård- och omsorgsutbildning	363 700	221 100	-142 600
Teknik och tillverkning, därav	823 900	713 500	-110 400
Byggutbildning	201 000	186 300	-14 700
El-, automations- och datorteknisk utbildning	190 300	176 000	-14 300
Fordons- och transportutbildning	205 300	191 500	-13 800
Industriutbildning	180 900	114 700	-66 200
VVS-, drift- och underhålls- samt energiteknik	46 400	45 000	-1 400
Restaurang- och livsmedelsutbildning	119 200	105 700	-13 500
Humaniora och konst	24 900	18 700	-6 200
Pedagogisk utbildning	3 900	3 600	-300
Yrkesinriktad naturvetenskaplig utbildning	17 900	19 800	1 900
Naturbruksutbildning	82 400	89 200	6 800
Handels- och administrationsutbildning	130 100	169 900	39 800

* Högskoleförberedande gymnasieutbildning hänvisar till efterfrågan och tillgång på arbetskraft som har läst en högskoleförberedande utbildning på gymnasial nivå.

Källa: SCB, Trender och prognoser 2017.

Tabell 3. Prognosticerat genomsnittligt antal avgångselever från gymnasiet per läsår 2016–2035 samt antal avgångselever läsåret 2018/2019.³⁴

	Antal avgångselever per läsår, enligt SCB:s prognos*	Antal avgångselever läsåret 2018/2019
Högskoleförberedande utbildning	60 000	48 332
El-, automations- och datorteknisk utbildning	4 800	3 967
Byggutbildning	4 700	3 674
Vård- och omsorgsutbildning	3 600	2 726
Barn- och fritidsutbildning	3 000	2 342
Handels- och administrationsutbildning	3 200	2 420
Naturbruksutbildning	3 000	2 442
Fordons- och transportutbildning	3 800	3 025
Restaurang- och livsmedelsutbildning	1 800	1 313
Industriutbildning	1 500	1 840
VVS-, drift- och underhålls- samt energiteknisk utbildning	1 400	1 134

* Det genomsnittliga antalet avgångselever per läsår som ligger till grund för prognosen av tillgång på arbetskraft inom respektive utbildningsgrupp år 2035 (de siffror som presenteras i tabell 2).

Källa: SCB, Trender och prognoser 2017.

³⁴ Avgångselever räknas som antalet elever som erhållit gymnasieexamen eller studiebevis om 2500 poäng.

I de allra flesta utbildningsgrupperna är antalet avgångselever vårterminen 2019 lägre än det prognosticerade genomsnittet. Detta förklaras dock delvis av att 2019 endast är två år in i prognosperioden och antalet avgångselever bedöms vara lägre i början, för att sedan öka i slutet av perioden, vilket ger ett högre genomsnitt. Vad som bör tas i beaktande för vissa av utbildningsgrupperna är dock att trenden sedan 2017 ej har gått i den riktning som prognosen bedömde. En svag ökning förväntades men istället har antalet avgångselever minskat något. För exempelvis transport-, fordons- och restaurang- och livsmedelsutbildningarna har en negativ trend observerats. I det fall en sådan trend fortsätter kommer skillnaden mellan efterfrågan på och tillgång till arbetskraft i de olika utbildningsgrupperna att vara ännu större år 2035.

3.3 Antal platser som saknas

Det saknas data över hur stort glappet är mellan arbetsmarknadens behov och antalet elever som utbildar sig inom respektive program. Utifrån de data som presenteras i tabell 3 i föregående avsnitt går det dock att göra uppskattningar.

För exempelvis industriutbildning överstiger efterfrågan tillgången med 66 200 arbetstillfällen år 2035. Om den differensen slås ut som genomsnitt på de 20 år som prognosen omfattar (2016 till 2035) så överstiger efterfrågan alltså tillgången med 3 310 arbetsplatser per år. Motsvarande prognos på tillgångssidan, det vill säga det genomsnittliga antalet elever som utbildas per år, är 1 500 avgångselever från gymnasiet och 300 från komvux, det vill säga 1 800 elever per år totalt. Ytterligare 3 310 industriarbetsplatser årligen innebär därmed att antalet avgångselever med industriutbildning skulle behöva öka tre gånger så mycket, per år, för att efterfrågan och tillgången på arbetskraft ska matcha varandra år 2035.

Om samma beräkning görs för utbildningsområdet vård och omsorg så överstiger efterfrågan tillgången med 142 600 arbetstillfällen år 2035. Utslaget som genomsnitt över 20 år (2016 till 2035) överstiger efterfrågan alltså tillgången med 7 130 arbetsplatser per år. Det genomsnittliga antalet avgångselever inom denna utbildningsgrupp prognosticeras till att vara 3 600 från gymnasiet och 5 100 från komvux, det vill säga 8 700 totalt. Det innebär att antalet avgångselever med vård- och omsorgsutbildning per år skulle behöva dubblas för att efterfrågan och tillgången på arbetskraft skulle matcha inom det utbildningsområdet. I tabell 4 nedan har samma beräkningar gjorts för samtliga utbildningsområden.

De utbildningsområden där efterfrågan inte förväntas överstiga tillgången gäller naturbruks- samt handels- och administrationsutbildning. I övrigt varierar antalet platser som saknas.

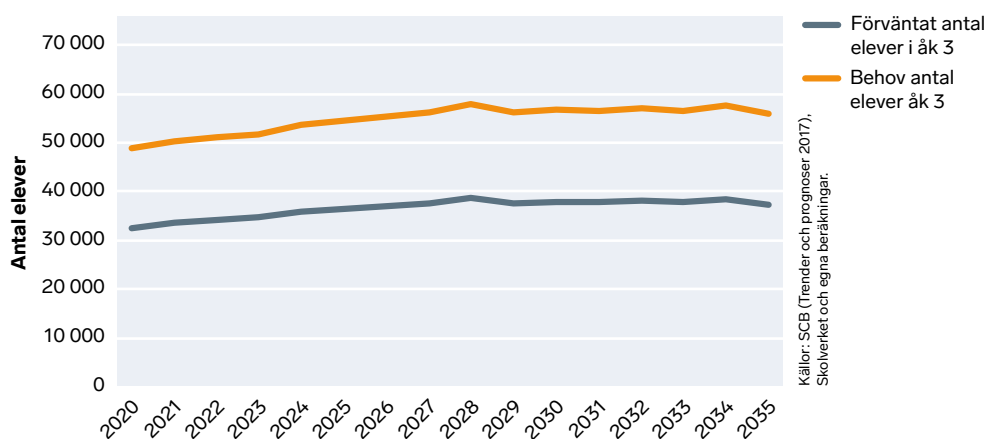
Tabell 4. Prognos över antal avgångselever, genomsnitt per läsår 2016/2017 till 2034/2035 från gymnasiet och komvux, per utbildningsgrupp samt antal platser utöver dessa som saknas för att efterfrågan och tillgången ska matcha år 2035. Antalet platser har beräknats genom att sprida ut differensen mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft inom respektive utbildningsgrupp 2035 över prognosperioden (2016–2035).

	Genomsnittligt antal avgångselever per år totalt enligt prognos (antal avgångselever från gymnasiet + antal avgångselever från komvux)	Antal platser som saknas per år för att efterfrågan och tillgång ska matcha 2035
Vård- och omsorgsutbildning	8 700	7 130
Industriutbildning	1 800	3 310
Fordons- och transportutbildning	4 700	690
Barn- och fritidsutbildning	3 900	835
Byggutbildning	5 300	735
El-, automations- och datorteknisk utbildning	5 100	715
Restaurang- och livsmedelsutbildning	2 500	675
VVS-, drift- och underhålls- samt energiteknisk utbildning	1 400	70
Naturbruksutbildning	3 100	–340
Handels- och administrationsutbildning	4 100	–1 990

Källa: SCB, Trender och prognoser 2017.

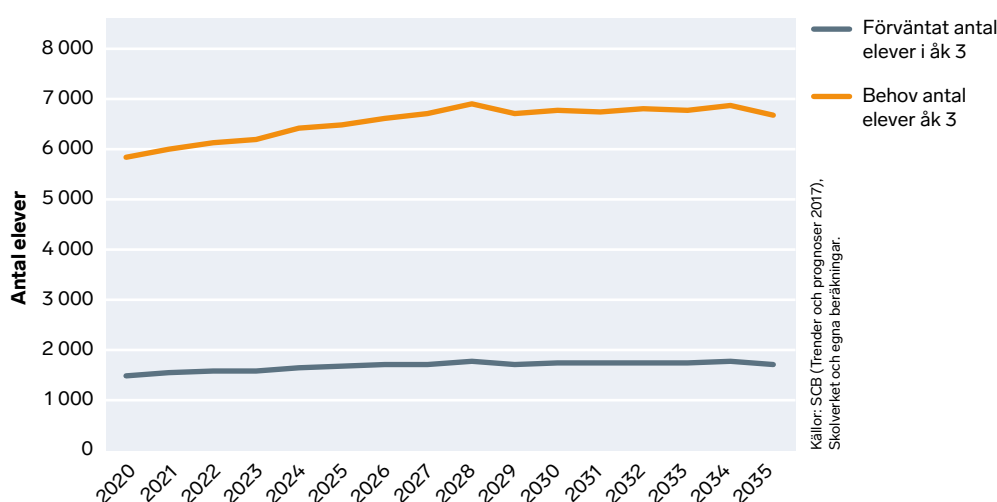
I figur 7 redovisas en uppskattning av hur många elever som förväntas gå år tre på ett yrkesinriktat gymnasieprogram från 2020 till 2035 samt hur efterfrågan av gymnasiekompetens inom de relevanta utbildningsgrupperna enligt SCB:s arbetskraftsprognos ser ut. Förväntat antal elever baseras på SCB:s befolkningsprognos och ett antagande om att andelen elever i ett yrkesinriktat program (30 procent år 2019) är oförändrad under prognosperioden. Bedömningen bygger också på att etableringsgraden på arbetsmarknaden för eleverna uppgår till 85 procent och att behovet kommer täckas uteslutande av elever från de gymnasiala yrkesprogrammen. Som diagrammet visar är differensen mellan förväntat behov och antalet elever i år tre stor; drygt 18 000 elever saknas i genomsnitt i förhållande till behovet. För att antalet utexaminerade elever ska motsvara efterfrågan behöver andelen elever på de nationella yrkesprogrammen på gymnasiet öka från 30 till drygt 40 procent.

Figur 7. Förväntat antal elever i år tre i ett yrkesinriktat gymnasium i relation till uppskattat behov av antal elever baserat på SCB:s arbetskraftsprognos.

I figur 8 framgår motsvarande framskrivning för det industritekniska programmet, vilket betyder att även den bedömningen bygger på att behovet uteslutande täcks av elever från de gymnasiala yrkesprogrammen. I realiteten kommer en del av behovet också täckas av elever från andra utbildningsformer, som till exempel elever från komvux, men figuren säger ändå en hel del om hur underdimensionerat antalet platser på det industritekniska programmet på gymnasienivå är i förhållande till nuvarande tillgång och förväntad efterfrågan.

Figur 8. Förväntat antal elever i årskurs tre på industritekniska programmet i relation till uppskattat behov av antal elever baserat på SCB:s arbetskraftsprognos för industriteknisk utbildning på gymnasienivå.

Även om dessa beräkningar är grova – och inte beaktar exempelvis konjunktur eller det faktum att såväl tillgång som efterfrågan kan var störst i slutet av perioden – så ger de en indikation över hur stort det årliga glappet är mellan antalet elever som tar examen inom olika utbildningsgrupper, och hur många som skulle behöva göra det för att täcka upp den framtida efterfrågan på arbetsmarknaden.

Eftersom efterfrågan på arbetskraft inom många av yrkesutbildningarna är betydligt högre än tillgången, både på kort och lång sikt, finns det mycket goda chanser att få arbete för de som går en yrkesinriktad utbildning på gymnasienivå. Att efterfrågan på arbetskraft inte matchar tillgången kan dock innebära stora problem för arbetsgivarna. Det visar både SCB:s arbetskraftsbarometer och arbetskraftsprognoser och styrks även av andra bedömare som till exempel Arbetsförmedlingen. Bristen på arbetskraft leder till långa rekryteringsprocesser, sämre matchning på arbetsmarknaden och på sikt minskad produktivitet.³⁵

35 (Velciu, 2017)

4 Gymnasial yrkesutbildning

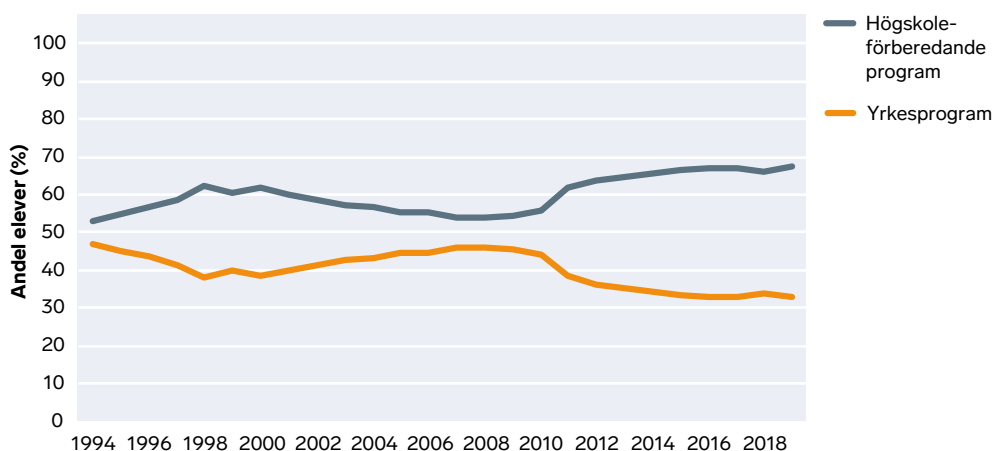
Av detta avsnitt framgår att intresset för de yrkesinriktade gymnasieprogrammen fortsatt har minskat sedan den senaste gymnasiereformen (Gy11) implementerades 2011. Intresset för och söktrycket till yrkesutbildningarna har minskat för de flesta inriktningar. Dessutom är andelen elever som kommer in på programmet som sitt förstahandsval lägre jämfört med de högskoleförberedande programmen. Vidare framgår också att antalet elever som tar examen är lägre jämfört med de högskoleförberedande programmen. För den som går en yrkesinriktad gymnasieutbildning är dock möjligheten till att få ett arbete god. Etableringsgraden på arbetsmarknaden är hög, även om den varierar mellan de olika programmen.

I avsnittet framgår också att de regionala skillnaderna är stora. Andelen elever som går ett yrkesprogram är lägst i storstadsregionerna, där framförallt Stockholmsregionen sticker ut. I avsnitt 3 framgår att andelen elever som går på yrkesprogrammen behöver öka från nuvarande 30 procent till 40 procent för att behovet av yrkesinriktad gymnasiekompetens ska fyllas. För att det ska vara möjligt behöver antalet gymnasieskolor som erbjuder yrkesprogram öka i hela landet, och inriktningarna behöver bli tillgängliga för fler elever. Som situationen är nu finns inte alla inriktningar representerade i alla regioner och dessutom är inte alla inriktningar tillgängliga inom ett rimligt pendlingsavstånd för alla elever.

Deltagandet på yrkesprogrammen kan också påverkas av könsskillnader. Inom vissa program har det länge varit stora skillnader som det förefaller svårt att göra något åt.

4.1 Utvecklingen över tid

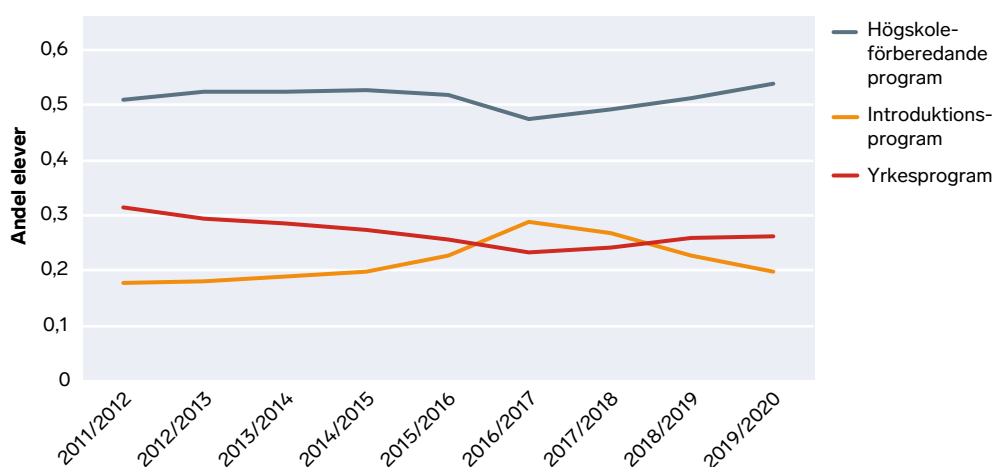
Generellt börjar en mindre andel elever i yrkesprogrammen än i de högskoleförberedande programmen. I figur 9 framgår att andelen har minskat sedan den senaste gymnasiereformen (Gy11) som implementerades 2011. Av det totala antalet elever i år ett på nationella program läste 38 procent ett yrkesprogram läsåret 2011/2012. I oktober 2019 var den andelen 32 procent.

Figur 9. Andel elever i årskurs ett per programtyp i riket, 1994/1995 till 2019/20.

Källa: SIRIS-databasen (Skolverket). Medieprogrammet, som togs bort i samband med Gy11, är klassificerat som ett högskoleförberedande program. Det innehöll yrkesförberedelse, men har störst likheter med dagens högskoleförberedande program. Denna metod används även i SOU 2020:33.

För perioderna innan den senaste gymnasiereformen har andelen elever på ett yrkesprogram i år ett varierat. Mellan läsåren 1994/1995 och 2000/2001 minskade andelen, för att sedan öka fram till läsåret 2008/2009, då 45 procent av eleverna i år ett gick ett yrkesprogram. Den andel som redovisas för 2019/2020 är den lägsta för den redovisade tidsperioden.

Det kan finnas olika förklaringar till den nedgång i intresset för yrkesprogrammen som har observerats det senaste decenniet. Finanskrisen 2007/2008, höjda behörighetskrav sedan 2011 och borttaget av automatisk högskolebehörighet på yrkesprogrammen är några anledningar som har nämnts tidigare.³⁶ Relevant i diskussionen är även att sett till det totala antalet elever i år ett på högskoleförberedande, yrkes- samt introduktionsprogram, går en relativt stor andel på ett introduktionsprogram. 2019 var det hela 20 procent; se figur 10. För vidare diskussion angående detta se avsnitt 5.

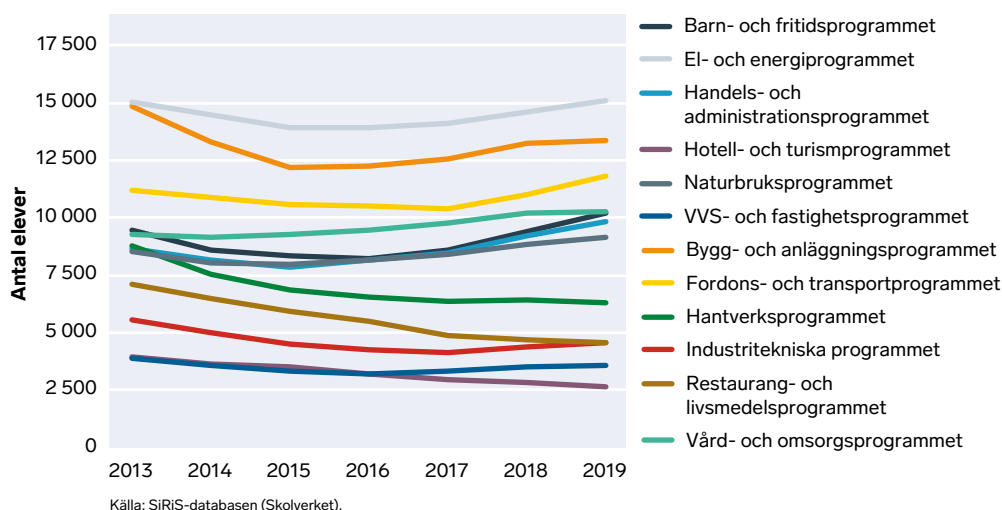
Figur 10. Andel elever i årskurs ett per programtyp i riket, 2011/12 till 2019/20.

Källa: SIRIS-databasen (Skolverket). Notering: Figuren visar endast andelen elever i år ett på de olika programtyperna för 2011 och framåt då strukturen för introduktionsprogrammet innan Gy11 introducerades såg annorlunda ut, vilket gör det svårt att jämföra.

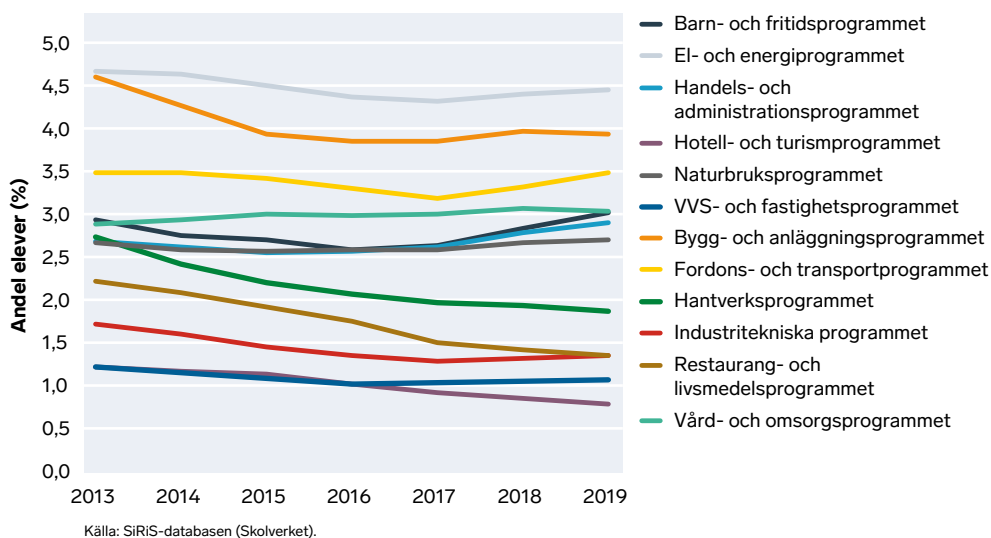
I figur 11 och figur 12 redogörs för antal elever uppdelat på de 12 olika yrkesprogrammen. Detta följer generellt samma mönster som den samlade utvecklingen som redogörs för i figur 9. Det finns dock en viss variation mellan programmen. Som framgår har exempelvis antalet elever på bygg- och anläggningsprogrammet minskat tydligt mellan 2013 och 2019, medan antalet elever på handels- och administrationsprogrammet har ökat något.

I figur 11 tas inte hänsyn till storleken på elevkullarna, men i figur 12 visas andelen elever i år 1–3 på de olika yrkesprogrammen av det totala antalet 16–18-åringar i Sverige. Mönstret som observeras bland antalet elever återfinns även i figur 12.

Figur 11. Antal elever i år 1–3, per yrkesprogram, 2013–2019, Sverige.

Figur 12. Andel elever i år 1–3 i förhållande till befolkningen 16–18 år i Sverige, per yrkesprogram, 2013–2019.

4.2 Attraktivitet och söktryck

Tidigare utredningar tyder på att elevers val av gymnasieprogram är beroende av flera faktorer. Gymnasieutredningen (SOU 2016:77) konstaterade att elever främst väljer program utifrån det egna intresset, i andra hand utifrån huruvida programmet ger många valmöjligheter efter examen och i tredje hand utifrån om utbildningen ger de kunskaper man tror sig behöva i framtiden.³⁷ Det finns dock även andra faktorer som påverkar. I SOU 2020:33 konstateras att andra parametrar, såsom avstånd till skolan, förmåner (exempelvis läsplatta eller dator) samt kompisars val av program påverkar, och vidare att dessa påverkansfaktorer är större bland ungdomar med sämre studieresultat.³⁸ Ytterligare studier framhåller att kopplingen mellan ungdomars val och arbetsmarknaden är svag; exempelvis visade en enkät till studievägledare genomförd 2018 att 27 procent sällan eller aldrig pratar med eleverna om arbetsmarknadens framtida behov, utan att fokus i huvudsak ligger på elevernas intresse och utbildningarnas innehåll.^{39,40,41}

I relation till yrkesprogrammen diskuteras ofta högskolebehörighet, och en avgörande faktor för ungdomar är som ovannämnt valmöjligheter efter examen. Att detta är avgörande för ungdomars val bekräftas av flera utredningar och attitydundersökningar. Bland annat angavs en önskan om att plugga vidare, samt att yrkesprogrammen inte ger automatisk högskolebehörighet som den vanligaste respektive näst vanligaste orsaken till att inte välja ett yrkesprogram i en attitydundersökning av Ungdomsbarometern.⁴² Andra utredningar har konstaterat att föräldrar ofta vill att elever ska välja högskoleförberedande program, samt att ungdomar väljer breda högskoleförberedande program för att skjuta upp beslutet om vad de ska göra i framtiden samt hålla valmöjligheterna öppna.^{43,44,45,46}

Som konstaterats tidigare har relevantalet på de gymnasiala yrkesutbildningarna minskat och söktrycket till de olika nationella programmen liknar den utveckling som syns för relevantal. I figur 13 visas antalet förstahandssökande elever samt antalet elever som är behöriga till sitt förstahandsval per programtyp. Antalet sökande till yrkesprogrammen varierar under tidsperioden i större utsträckning än antalet sökande till de högskoleförberedande programmen, men båda programtyperna följer samma mönster. Som framgår har också det totala antalet sökande ökat under perioden, vilket förklaras av större elevkullar, främst från 2015 och framåt.⁴⁷ Som framgår i figuren är också skillnaden mellan antalet sökande och antalet behöriga större för yrkesprogrammen än för de högskoleförberedande programmen.

37 (SOU, 2016:77)

38 (SOU, 2020:33)

39 (Ungdomsbarometern, 2019a)

40 (SOU, 2015:97)

41 (Svenskt Näringsliv, 2019)

42 (Ungdomsbarometern, 2019b)

43 (Svenskt Näringsliv, 2018a)

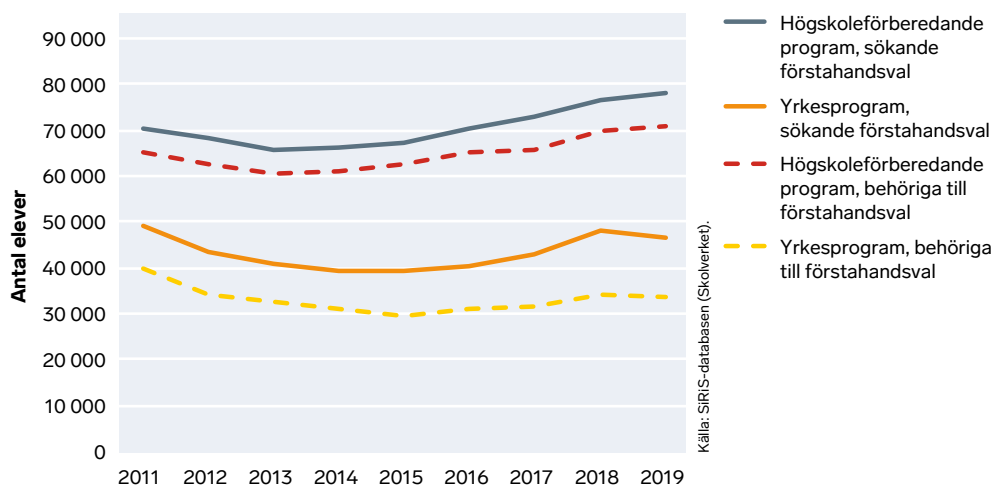
44 (Svenskt Näringsliv, 2018b)

45 (Skolverket, 2013b)

46 (SOU, 2015:97)

47 (Skolverket, 2020g)

Figur 13. Antal sökande förstahandsval samt antal behöriga förstahandsval, per programtyp.

Notering: Antalet behöriga till förstahandsvalet har beräknats utifrån statistik från Skolverket över det totala antalet sökande som förstahandsval och andelen behöriga.

För att bryta ner det som presenteras i figur 13 på programnivå visas i tabell 5 antalet sökande och antalet behöriga på respektive yrkesprogram inför läsåren 2011/2012, 2015/2016 samt 2019/2020.⁴⁸ Som framgår i tabellen har andelen behöriga av det totala antalet sökande till ett yrkesprogram som förstahandsval minskat. Samtliga yrkesprogram har färre andel behöriga 2019 än 2011. För hälften av programmen handlar det om en minskning med över 10 procentenheter, exempelvis bygg- och anläggningsprogrammet där andelen behöriga bland förstavalsökande var 82,7 procent inför höstterminen 2011 men endast 71,1 procent inför höstterminen 2019. Det totala antalet sökande har ökat för vissa program, framförallt fordons- och transportprogrammet, vård- och omsorgsprogrammet samt barn- och fritidsprogrammet. Till industritekniska programmet och bygg- och anläggningsprogrammet har däremot det totala antalet sökande minskat.

I avsnitt 3 framgår att det är många arbetsgivare som har svårt att få tag i arbetskraft i sektorerna fordon och transport, byggnadsverksamhet, tillverkningsindustri, automation, restaurang samt vård och omsorg. Utifrån arbetsgivarnas perspektiv är det därför oroväckande att andelen behöriga förstahandssökande till yrkesprogrammen minskar och att det gäller för samtliga program.

48 I Tabell 17 i Bilaga 1 återfinns samma siffror för åren 2012–2014 samt 2016–2018.

Tabell 5. Antal sökande i första hand och andel behöriga för respektive yrkesprogram, inför läsåren som startar höstterminerna 2011, 2015 samt 2019.

Program	2011		2015		2019	
	Antal sökande i första hand	Andel behöriga (%)	Antal sökande i första hand	Andel behöriga (%)	Antal sökande i första hand	Andel behöriga (%)
Bygg- och anläggningsprogrammet	7 666	82,7	5 008	75,1	5 828	71,1
El- och energi-programmet	6 016	88,9	5 408	85,7	6 492	81,5
Fordons- och transportprogrammet	5 461	69,1	4 958	64,8	6 427	63,4
Vård- och omsorgs-programmet	3 924	77,8	4 216	68	4 769	57,6
Barn- och fritids-programmet	4 531	75,2	3 689	69,7	5 167	64,2
Handels- och administrations-programmet	3 740	81,1	2 897	73,7	4 217	70,1
Naturbruks-programmet	3 646	83,6	3 079	82	3 644	82,4
Hantverks-programmet	4 459	83,2	2 890	72,6	2 923	68,6
Restaurang- och livsmedels-programmet	3 433	79,5	2 293	74,5	1 856	75,6
Industri tekniska programmet	2 369	77,4	1 687	77,5	1 881	72,1
VVS- och fastighets-programmet	1 795	85,1	1 298	81,7	1 634	77,4
Hotell- och turism-programmet	1 779	84,1	1 385	77,5	1 097	72,9
Genomsnitt	4 068	80,6	3 234	75,2	3 828	71,4

Källa: SiRIS-databasen (Skolverket).

I tabell 6 framgår hur stor andel av eleverna i årskurs ett som går på sitt andrahandsval. Andelen som går sitt andrahandsval (år ett) är större bland yrkesprogrammen än bland de högskoleförberedande programmen. Detta gäller för alla år som är tillgängliga i data. 2019 gick exempelvis 18,2 procent av eleverna i år ett på yrkesprogrammen via sitt andrahandsval medan motsvarande andel var 12,4 procent för elever på de högskoleförberedande programmen. Det finns dock en viss variation mellan yrkesprogrammen. Naturbruksprogrammet har till exempel en relativt hög andel elever som går på sitt andrahandsval, medan restaurang- och livsmedelsprogrammet har en lägre andel elever som går sitt andrahandsval.

För att ta ytterligare ett steg tillbaka och se hur meritpoängen från grundskolan ser ut bland de som söker till respektive program presenteras i tabell 7 det genomsnittliga meritvärdet för sökande till respektive yrkes- samt högskoleprogram inför höstterminerna 2011 och 2019.

Tabell 6. Andel elever i år ett som går på sitt andrahandsval, per programtyp för de som börjar år ett höstterminen 2012, 2015 och 2019.

	HT 2012 (%)	HT 2015 (%)	HT 2019 (%)
Yrkesprogram, genomsnitt	16,6	15,7	18,2
Barn- och fritidsprogrammet	16,3	16,2	19,8
Bygg- och anläggningsprogrammet	13,8	14,2	17,5
El- och energiprogrammet	17,1	15,4	14,9
Fordons- och transportprogrammet	17,0	15,1	15,7
Handels- och administrationsprogrammet	18,1	17,9	26,0
Hantverksprogrammet	16,5	16,9	17,5
Hotell- och turismprogrammet	13,8	12,7	17,5
Industri tekniska programmet	20,5	16,2	22,0
Naturbruksprogrammet	19,6	21,5	22,0
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	13,9	13,5	12,7
VVS- och fastighetsprogrammet	16,5	14,8	16,8
Vård- och omsorgsprogrammet	16,1	14,0	16,4
Högskoleförberedande program, genomsnitt	15,5	10,3	12,4

Notering: Det är alltså endast andel elever som går sitt andrahandsval; i siffrorna ingår inte elever som går sitt tredje- eller fjärdehandsval. Skolverket har inte sådan statistik tillgänglig.

Källa: Enheten för gymnasie- och vuxenutbildningsstatistik, Skolverket.

Tabell 7. Genomsnittligt meritvärde för sökande från årskurs 9 till gymnasieskolan, inför läsåret 2011/2012 samt 2019/2020.

	Inför läsåret 2011/2012	Inför läsåret 2019/2020	Differens
Yrkesprogram, genomsnitt	174,9	185,5	10,6
Barn- och fritidsprogrammet	171,6	183,2	11,6
Bygg- och anläggningsprogrammet	170,9	177,5	6,6
El- och energiprogrammet	180,3	196,0	15,7
Fordons- och transportprogrammet	149,9	161,9	12
Handels- och administrationsprogrammet	173,5	183,4	9,9
Hantverksprogrammet	184,9	185,2	0,3
Hotell- och turismprogrammet	181,8	196,9	15,1
Industri tekniska programmet	176,6	192,6	16,0
Naturbruksprogrammet	189,8	206,7	16,9
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	173,4	191,5	18,1
VVS- och fastighetsprogrammet	172,0	182,0	10,0
Vård- och omsorgsprogrammet	183,0	184,9	1,9
Högskoleförberedande program, genomsnitt	236,3	261,4	25,1
Ekonomiprogrammet	235,9	261,2	25,3
Estetiska programmet	215,2	238,2	23,0
Humanistiska programmet	248,3	265,8	17,5
Naturvetenskapsprogrammet	265,5	289,1	23,6
Samhällsvetenskapsprogrammet	229,4	250,8	21,4
Teknikprogrammet	225,4	256,5	31,1

Källa: SiRIS-databasen (Skolverket).

Det genomsnittliga meritvärdet har ökat för samtliga program, men några sticker ut. Meritvärdet bland de elever som söker hantverksprogrammet ligger exempelvis på ungefär samma nivå under perioden, medan det bland de elever som söker teknikprogrammet har ökat kraftigt (med 31,1 poäng i genomsnitt). De genomsnittliga meritvärdena hos elever i årskurs nio har dock ökat mer bland de som söker högskoleförberedande program än bland elever som söker yrkesprogram.

4.3 Genomströmning och examen

Resultat av en utbildning kan mätas på olika sätt. Dels hur många som går ut med examen och som avslutar utbildningen som planerat, dels hur tiden efter utbildningen ser ut. Nedan presenteras därför initialt statistik över hur många elever som tar examen, följt av data över etableringsstatus och uppföljning av vilka branscher som eleverna hamnar i.

Genomströmning är ett mått över hur många elever som genomgår en hel utbildning och tar examen, ofta inom ett antal år. Det används ofta i sammanhang där olika utbildningar ska jämföras. De nationella programmen är utformade så att examen ska erhållas inom tre år om minst 2 250 av 2 500 betygsatta poäng är godkända samt ett visst antal ämnen inom ramen för dessa poäng är godkända.⁴⁹ Av olika orsaker kan elevens examen ta längre tid, och det finns därför även tillgänglig statistik över andel som tar examen inom fyra och fem år.

Tabell 8. Andel elever som tar examen inom tre år, per yrkesprogram, riket.

	Startår			Genomsnitt (%)
	2014 (%)	2015 (%)	2016 (%)	
Barn- och fritidsprogrammet	70,7	66,3	69,4	68,8
Bygg- och anläggningsprogrammet	74,1	75,6	74	74,6
El- och energiprogrammet	74,5	75,5	77,1	75,7
Fordons- och transportprogrammet	68,9	70,6	66,7	68,7
Handels- och administrationsprogrammet	69,8	68,5	68,1	68,8
Hantverksprogrammet	68,3	69,4	67,4	68,4
Hotell- och turismprogrammet	69,1	70,9	70,5	70,2
Industri tekniska programmet	77,7	80,5	77,7	78,6
Naturbruksprogrammet	71,4	72,7	73,6	72,6
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	71,2	67,2	65,1	67,8
VVS- och fastighetsprogrammet	73,4	71,5	79,6	74,8
Vård- och omsorgsprogrammet	69,9	71,8	68,8	70,2

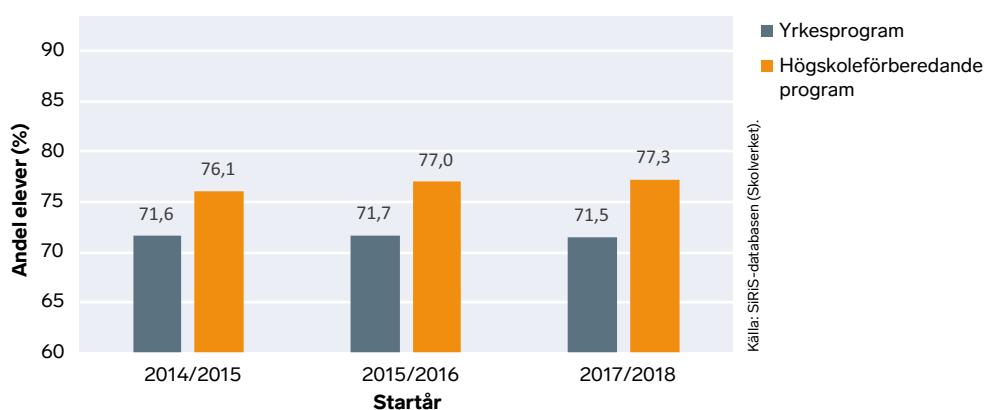
Källa: SiRIS-databasen (Skolverket).

⁴⁹ (Skolverket, 2017a)

Som framgår av tabell 8 ovan finns en viss variation mellan yrkesprogrammen vad gäller andel som tar examen inom tre år. Högst andel bland yrkesprogrammen har det industritekniska programmet, följt av el- och energiprogrammet, VVS- och fastighetsprogrammet samt bygg- och anläggningsprogrammet. Lägst andel har restaurang- och livsmedelsprogrammet.

För att sätta siffrorna som visas i tabell 8 i relation till de högskoleförberedande gymnasieprogrammen visas i figur 14 de genomsnittliga andelarna som tar examen inom tre år per programtyp (yrkes- respektive högskoleförberedande). Som framgår har andelen som tar examen inom tre år varit stabil för yrkesprogrammen (mellan 71,5 och 71,7 procent). Utifrån tabell 8 går det dock att konstatera att andelarna för vissa program har förändrats över åren. Andelen som tar examen från el- och energiprogrammet har exempelvis ökat från 74,5 procent för de som startade 2014 till 77,1 procent för de som startade 2016, medan andelen som tar examen från fordons- och transportprogrammet har minskat från 68,9 procent för de som startade 2014 till 66,7 procent för de som startade 2016.

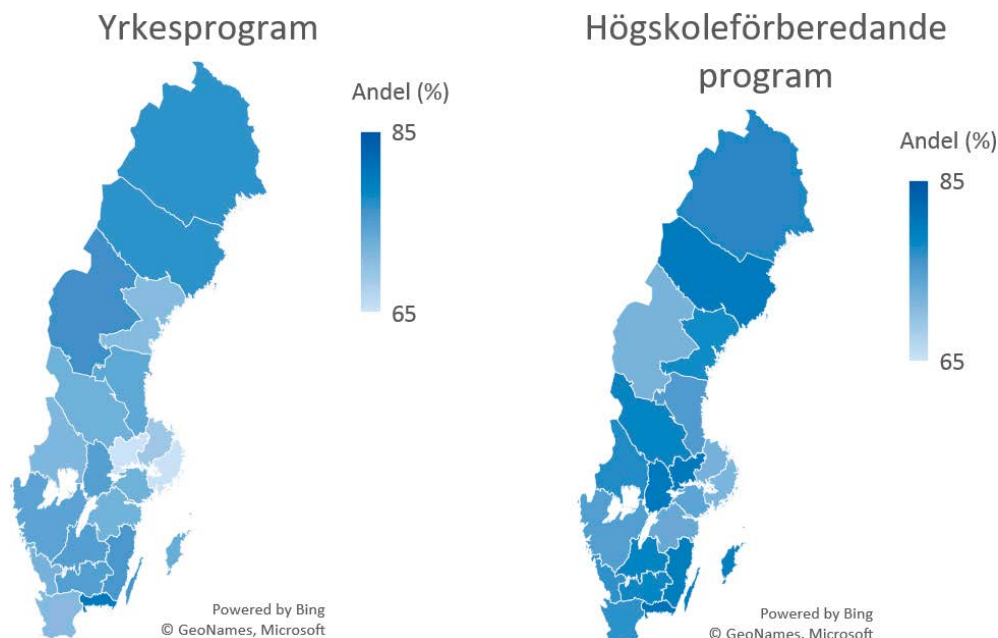
Figur 14. Genomsnittliga andelar som tar examen inom tre år, per programtyp.

Som framgår av figur 14 är genomströmningen också högre för högskoleförberedande program än för yrkesprogram. Detta gäller såväl för riket som på länsnivå.

I figur 15 nedan presenteras de genomsnittliga andelarna som tar examen inom tre år per programtyp för elever som började gymnasiet höstterminerna 2014, 2015 samt 2016.

Figur 15. Andel elever som tar examen inom tre år, genomsnitt för elever som påbörjade gymnasiet höstterminen 2014, 2015 samt 2016, per län och programtyp (yrkesprogram respektive högskoleförberedande program).

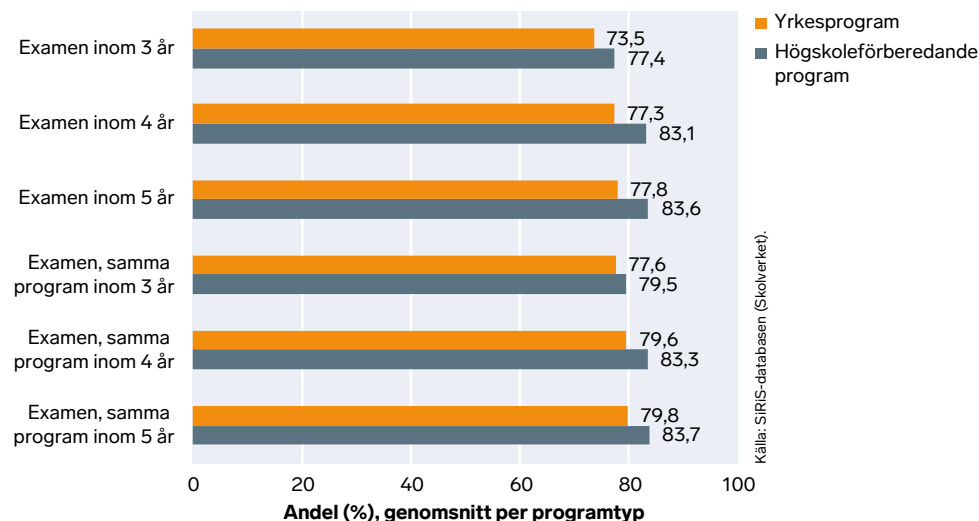
Källa: Enheten för gymnasie- och vuxenutbildningsstatistik, Skolverket.

I ett antal län är skillnaden mellan hur många som tar examen inom tre år på yrkesprogram och på högskoleförberedande program större. Västmanland är ett exempel på detta. Där är andelen inom yrkesprogrammen bland de lägsta, medan den för de högskoleförberedande programmen är bland de högre på skalan (65,0 respektive 80,0 procent). Endast i ett län, Jämtland, tar större andel examen inom tre år på yrkesprogrammen än på de högskoleförberedande programmen (76,5 respektive 71,9 procent). Blekinge är det län där skillnaden mellan programtyperna är minst, 80,5 för yrkesprogrammen och 81,1 för de högskoleförberedande programmen.

Huruvida en elev kan ta examen inom tre år beror bland annat på om hen har växlat mellan program eller inte. I figur 16 presenteras andelarna som tar examen inom tre, fyra respektive fem år generellt samt för de elever som har gått samma program inom hela studieperioden.

Som framgår av figuren är andelen som tar examen högre för högskoleförberedande program än för yrkesprogram. Detta gäller både för de elever som gått samma program och för de som bytt program under perioden. Det gäller vidare såväl för de som klarar av programmen inom ordinarie tid (tre år) som för de som läser fyra eller fem år. För yrkesprogrammen klarar i genomsnitt 73,5 procent av eleverna studierna inom tre år, och 77,8 procent inom fem år. Motsvarande för högskoleförberedande program är 77,4 respektive 83,6.

Figur 16. Andel elever som tar examen inom 3, 4 respektive 5 år samt andel som gör det inom samma program. Startläsåret 2014/2015, riket. Genomsnitt per programtyp.

Tabell 9 visar andelen som slutför gymnasiet inom samma program inom tre år, uppdelat på de olika yrkesprogrammen. Här syns det att det är lägre andelar för yrkesprogrammen generellt i jämförelse med genomsnittsandelen för högskoleförberedande program (vilket även presenterats i figur 14). Det finns dock en variation inom de olika yrkesprogrammen. Som framgår av tabellen erhöll strax över 80 procent en yrkesexamen inom tre år från programmen el och energi samt VVS och fastighet 2019 (startår 2016), vilket är högre än genomsnittet för de högskoleförberedande programmen. Från vissa program tar dock en väsentligt lägre andel en yrkesexamen. Från exempelvis hantverks- respektive restaurang- och livsmedelsprogrammet låg andelarna som erhöll en yrkesexamen samma år på strax över 70 procent.

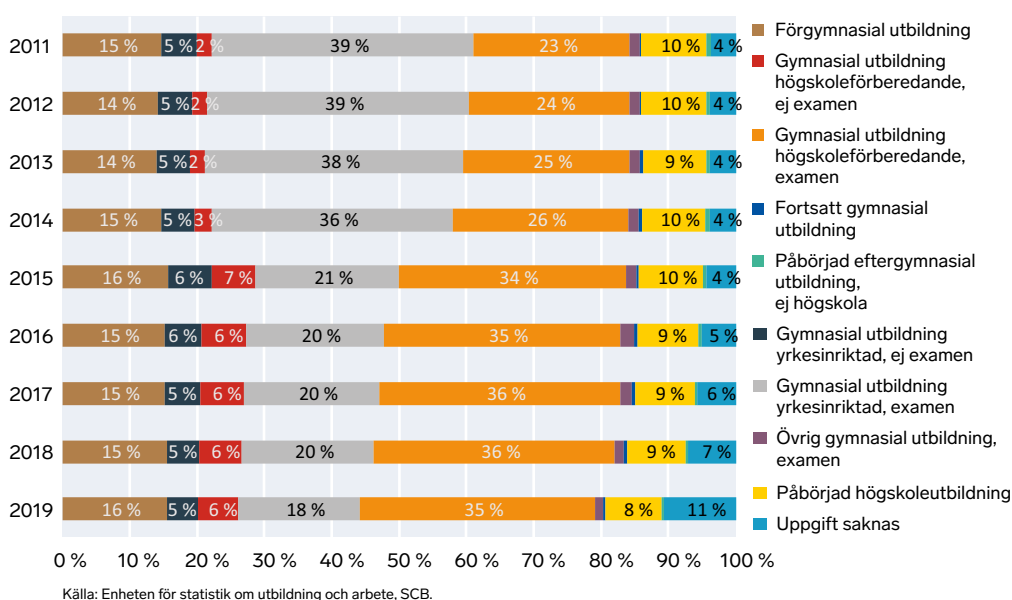
Tabell 9. Andel som slutfört inom samma program inom 3 år, riket.

	Startår 2014 (%)	Startår 2015 (%)	Startår 2016 (%)
Barn- och fritidsprogrammet	75,9	72,7	75,1
Bygg- och anläggningsprogrammet	79,6	80,5	79,5
El- och energiprogrammet	78,2	79,7	80,2
Fordons- och transportprogrammet	76,2	76,1	72,9
Handels- och administrationsprogrammet	75,2	76,2	74,8
Hantverksprogrammet	72,8	74	71,4
Hotell- och turismprogrammet	75	72,8	74,9
Industri tekniska programmet	75,2	76,3	74,3
Naturbruksprogrammet	77	77,7	78,6
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	77,5	73,2	70,3
VVS- och fastighetsprogrammet	77,1	76,7	82,2
Vård- och omsorgsprogrammet	75,6	76,2	73,3
Yrkesprogram, genomsnitt	76,3	76,0	75,6
Högskoleförberedande program, genomsnitt	78,5	79,7	79,8

Källa: SiRIS-databasen (Skolverket).

För att ge en övergripande bild över hur utbildningsnivån ser ut bland ungdomar som nyligen har passerat gymnasieåldern 16–18 år visas i figur 17 utbildningsnivån för 20-åringar i Sverige, år 2011–2019. Det bör noteras att de som var 20 år före år 2015 gick gymnasiet i dess gamla form, medan de som var 20 år från år 2015 och framåt gick gymnasiet efter den senaste gymnasiereformen (Gy11). I samband med Gy11 ändrades strukturen på gymnasiet, vilket försvårar jämförelse med tidigare år. Innan reformen räknades i princip endast samhälls- och naturvetenskapsprogrammet som högskoleförberedande.⁵⁰ Kategoriseringen av de olika gymnasieprogrammen förändrades alltså i samband med Gy11. I figur 17 gäller den kategoriseringen som var aktuell för respektive år.

Figur 17. Utbildningsnivåer bland 20-åringar i Sverige, 2011–2019.

Generellt sett har andelarna som har påbörjat en gymnasial utbildning men som inte har en examen vid 20 års ålder ökat. Det är också tydligt att andelen 20-åringar som har tagit examen inom ett yrkesinriktat gymnasieprogram har minskat, inte minst mellan år 2011 och år 2019, delvis till följd av ändrade klassificeringar. Det finns dock även skillnad mellan år 2015 och år 2019. Då en jämförelse görs mellan årskullar som har gått gymnasiet inom samma gymnasiestruktur (det vill säga den som implementerades i och med Gy11) syns en minskning i andel 20-åringar som har en gymnasieexamen från ett yrkesprogram.

Den totala andelen 20-åringar som har en gymnasieexamen från ett nationellt program men som inte påbörjat högskoleutbildning har också minskat, från totalt 64 procent 2011 till 53 procent 2019 samtidigt som andelen som påbörjat en högskoleutbildning som 20-åring har sjunkit från 10 procent till 8 procent. Sett till att gymnasieexamen, som diskuterats tidigare, är ett krav hos allt fler arbetsgivare är

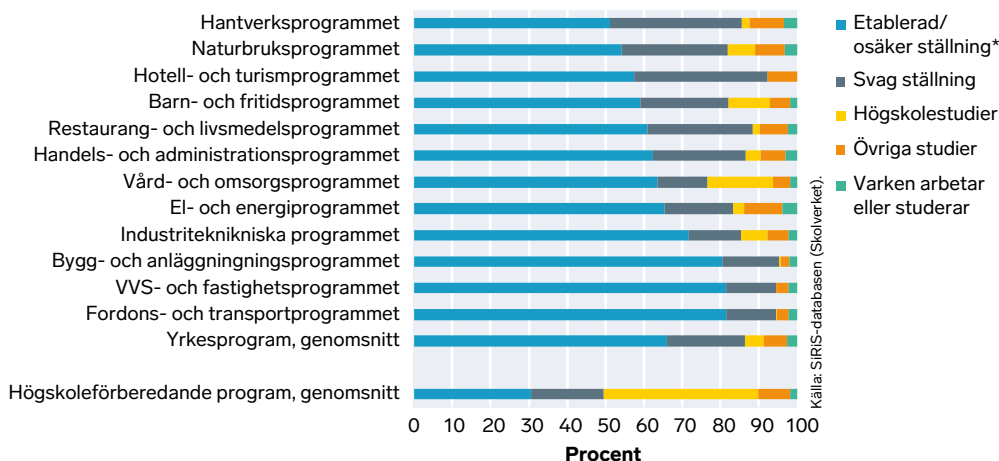
⁵⁰ Vilket innebär att för de elever som var 20 år 2014 och tidigare så ingick endast samhälls- och naturvetenskapsprogrammet i kategorin Gymnasial utbildning högskoleförberedande, medan exempelvis Teknik-, Ekonomi-, Humanistiska och Estetiska programmet räknas som högskoleförberedande från år 2015 och framåt.

denna utveckling oroande.⁵¹ Siffrorna i figur 17 speglar sammantaget den bild som visas i avsnitt 4.1 och 4.2 samt tidigare i detta avsnitt. Dels har andelen som söker yrkesprogram inför år ett minskat, dels tar färre elever gymnasieexamen.

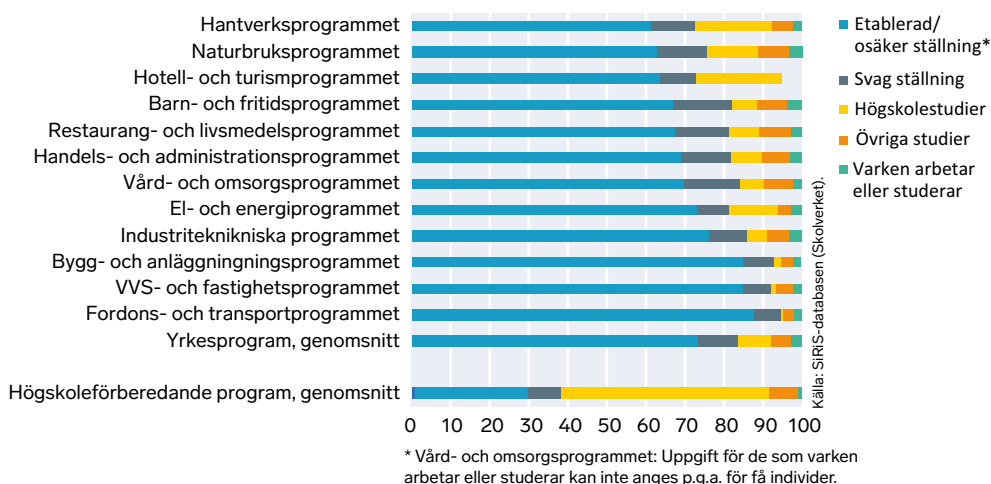
4.4 Etableringen efter gymnasiet

Som resultat av gymnasiet är ett av de, för samhället likväl som för individen, viktigaste måtten huruvida individen lyckas etablera sig på arbetsmarknaden (eller studerar vidare). I figur 18 redovisas etableringsstatus ett år efter gymnasiet för elever som tog examen vårterminen 2016, och i figur 19 redovisas etableringsstatus tre år efter examen för samma elevkull.

Figur 18. Etableringsstatus ett år efter avslutade gymnasiestudier, elever som tog examen vårterminen 2016, per program.

Figur 19. Etableringsstatus tre år efter avslutade gymnasiestudier, elever som tog examen vårterminen 2016, per program.

⁵¹ Uppgift enligt kommunikation med Svenskt Näringsliv 2020-10-12, utifrån samtal som har genomförts med medlemsorganisationerna.

Andelen som arbetar (som har etablerad eller osäker ställning på arbetsmarknaden) är störst för elever som har gått fordons- och transportprogrammet samt bygg- och anläggningsprogrammet (81,6 respektive 80,4 procent). Bland yrkesprogrammen har hantverksprogrammet och naturbruksprogrammet lägst andel elever som arbetar (51,2 respektive 54,2 procent). De yrkesprogram där flest elever är inskrivna på högskolestudier ett respektive tre år efter examen är vård- och omsorgsprogrammet och barn- och fritidsprogrammet. Även från industritekniska och naturbruksprogrammet återfinns en förhållandevis stor andel som är inskrivna på högskolestudier, särskilt tre år efter examen.

Från de data som presenteras i figur 18 kan ytterligare uppdelning göras för de elever som har klassats att ha en etablerad ställning på arbetsmarknaden.⁵² I tabell 10 presenteras vilken bransch som de etablerade eleverna hamnar i för tre gymnasieprogram: industritekniska, bygg- och anläggnings- samt samhällsvetenskapsprogrammet.

Tabell 10. Branschtillhörighet 2017, tre år efter examen, slutår 2013/2014, för industritekniska, bygg- och anläggningsprogrammet samt samhällsvetenskapsprogrammet. Andel per bransch av totala antalet elever med etablerad ställning på arbetsmarknaden.

	Industritekniska programmet (%)	Bygg- och anläggningsprogrammet (%)	Samhällsvetenskapsprogrammet (%)
Utbildningsväsendet	0,6	1,8	9,8
Byggindustri	6,8	62,4	2,1
Transport- och magasineringsföretag	2,9	2,7	5,3
Handel m.m.	5,6	7,4	28,9
Enheter för kultur, nöje och fritid m.m.	0,6	0,8	4,4
Hotell och restauranger	0,6	0,9	6,9
Tillverkningsindustri m.m.	65,2	11	7,3
Jordbruk, skogsbruk och fiske	0,1	0,8	0,3
Enheter för vård och omsorg, socialtjänst	2,6	2,2	11,2
Företag inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik m.m.	11,2	6,9	12,6
Övriga branscher	3,8	3,1	11,2
Totalt antal	839	2 983	4 627

Källa: SiRIS-databasen (Skolverket).

Skillnaderna i etablering på arbetsmarknaden kan bero på flera faktorer. Dels vilken efterfrågan som finns (detta diskuteras i avsnitt 3), dels i vilken mån utbildningarna motsvarar arbetsgivarnas kompetenskrav. Det är vidare tänkbart att det finns bakgrundsfaktorer som påverkar vilka elever som väljer vilka program, exempelvis att elever med högre betyg eller studiemotivation väljer vissa program i högre utsträckning och att detta påverkar etableringsgraden. Tidigare utredningar på området konstaterar

⁵² Definitionen av etablerad ställning på arbetsmarknaden är enligt Skolverket: Arbetsinkomst på minst 197 100 kr, sysselsatt enligt sysselsättningsregistrets definition (november månad aktuellt år), inga händelser som indikerar arbetslöshet och inga händelser som indikerar arbetsmarknadspolitiska åtgärder som inte är att betrakta som sysselsättning. Inkomstgräns gäller för kalenderåret 2017. (Skolverket, 2020g)

dock att programvalet har betydelse för elevers etablering på arbetsmarknaden, även med hänsyn tagen till bakgrundsfaktorer. Vidare är betydelsen av programvalet större för de elever med svaga studieförutsättningar, vad gäller sannolikheten att senare i livet etablera sig på arbetsmarknaden.⁵³ Detta kan i sin tur öka betydelsen av yrkesprogrammen, inte minst mot bakgrund av ökad konkurrens om de arbeten som inte kräver gymnasie- eller högskoleutbildning, såsom diskuteras i avsnitt 2. Det är också värt att notera, vilket diskuterats ovan, att tidigare utredningar menar att ungdomar med svaga studieresultat är mer påverkade av andra faktorer, såsom kompisars val och närhet till skolan, när de väljer program på gymnasiet. Detta kan ses som problematiskt givet att dessa ungdomars framtida etablering är mer påverkad av vilket program de väljer.

4.5 Det regionala perspektivet

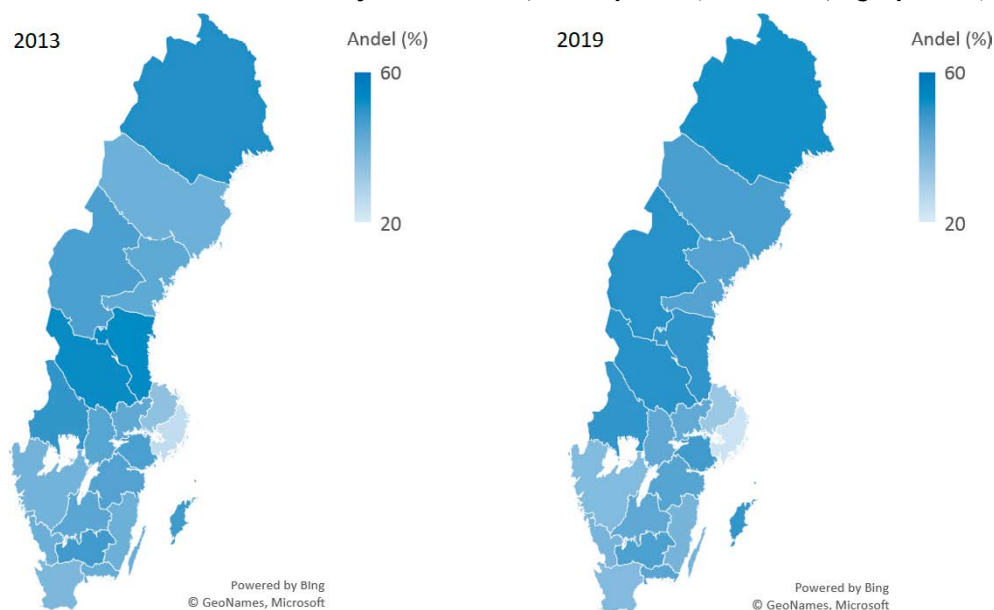
Efterfrågan på arbetskraft och kompetens varierar i olika delar av landet beroende på det lokala näringslivets branschstruktur och kompetenskrav. Det är därmed logiskt att befolkningens utbildningsnivå, och elevernas preferenser vad gäller programval, varierar i olika delar av landet. I kommuner med fler kunskapsintensiva branscher tenderar befolkningens utbildningsnivå att vara högre. I vissa regioner är efterfrågan på specifik yrkeskompetens högre än i andra. Utbildningarna och kompetenserna hos arbetstagarna varierar också mellan länen. I Stockholm har nästan varannan person en eftergymnasial utbildning av något slag, medan det i Gävleborg och Dalarna är drygt var fjärde.

Givet den varierade efterfrågan på kompetens från arbetsgivarna är det rimligt att andelen elever som väljer ett yrkesinriktat gymnasieprogram och att antalet gymnasier och utbildningsplatser varierar i landet. Man kan konstatera att de regionala skillnaderna är förhållandevis stora; det framgår bland annat av figur 20 som visar andelen elever som har valt ett yrkesinriktat program i förhållande till det totala antalet elever som söker ett nationellt program som förstahandsval.

Som framgår av figurerna är det en tydlig uppdelning mellan de södra och mellersta samt de norra regionerna i Sverige, där andelen elever som söker yrkesinriktade gymnasieprogram generellt är lägre i de förstnämnda. Vidare är andelen som sökt yrkesprogram betydligt lägre i storstadsregionerna än i andra regioner. I Stockholm, Västra Götaland och Skåne var genomsnittsandelen 31 procent 2019. Motsvarande andel i övriga regioner var 44 procent. Lägst andel sökande till yrkesgymnasium 2019 hade Region Stockholm (23 procent), medan andelen sökande var högst i Norrbotten (51 procent). Det har också skett vissa förändringar över tid. Totalt har andelen som sökt till nationellt yrkesprogram i första hand minskat med 1,4 procentenheter mellan 2013 och 2019. Störst förändring återfinns i Gävleborg där andelen har minskat med 3,6 procentenheter, men även i de tre storstadsregionerna Stockholm, Västra Götaland och Skåne har andelen minskat relativt mycket. I några regioner, exempelvis Jämtland och Västerbotten, har andelen ökat.

53 Främst betyg, vilket antas fånga en del motivationsfaktorer (SOU, 2020:33)

Figur 20. Andel som har sökt yrkesprogram av totala antalet som har sökt ett nationellt program i första hand inför läsåret som börjar hösten 2013 (vänstra panelen) samt 2019 (högra panelen).

Källa: Enheten för gymnasie- och vuxenutbildningsstatistik, Skolverket.

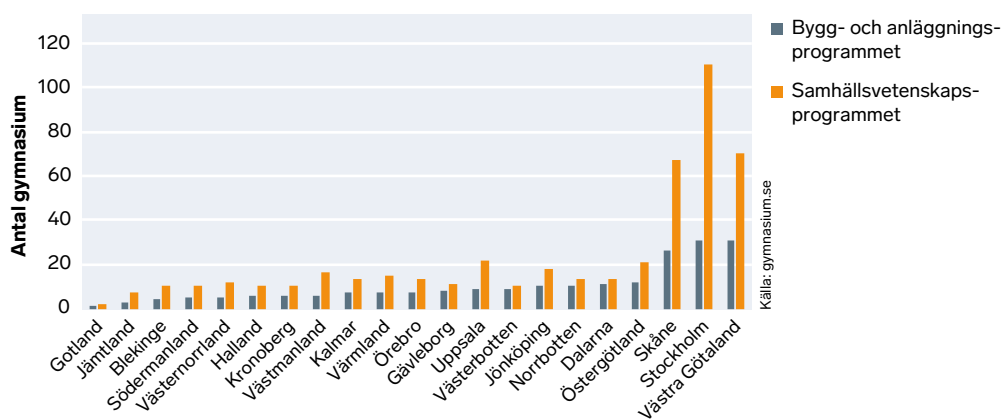
Tabell 11. Andel sökande till yrkesprogram, förstahandsval, av totalt antal sökande till nationella program uppdelat på region, inför läsåren som startar höstterminerna 2013, 2016, 2019.

	Startår			Differens (2019–2013)
	2013 (%)	2016 (%)	2019 (%)	
Stockholm	25	23	23	–2,3
Uppsala	34	32	32	–2,2
Västra Götaland	39	37	37	–2,5
Skåne	38	36	37	–1,0
Halland	41	39	39	–2,2
Kalmar	41	39	39	–1,8
Västmanland	43	43	43	–0,3
Jönköping	44	41	43	–0,7
Örebro	44	43	43	–1,1
Blekinge	42	40	44	2,2
Östergötland	45	42	44	–0,7
Västernorrland	43	42	45	1,9
Kronoberg	47	46	45	–2,1
Västerbotten	40	40	46	5,8
Södermanland	46	45	47	1,6
Värmland	49	45	49	–0,1
Gotland	48	49	49	1,6
Gävleborg	53	49	49	–3,6
Dalarna	52	46	50	–2,2
Jämtland	46	48	50	4,8
Norrbottnen	51	48	51	0,2
Totalt	39	37	37	–1,4
Totalt, exkl. Stockholm, Västra Götaland och Skåne	45	43	44	–0,5
Stockholm, Västra Götaland och Skåne	33	31	31	–2,2

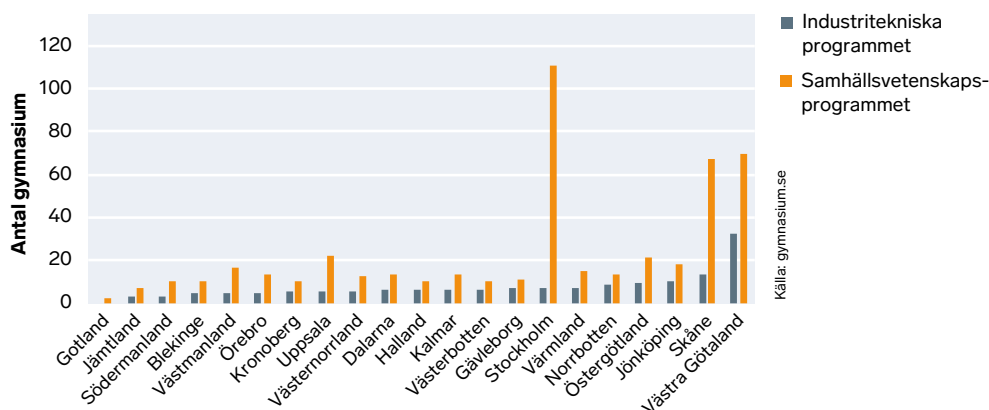
Källa: Enheten för gymnasie- och vuxenutbildningsstatistik, Skolverket.

Det finns också stora regionala skillnader i antalet gymnasieskolor som erbjuder en yrkesinriktad gymnasieutbildning. För att illustrera de skillnader som finns avseende antalet gymnasier har WSP gjort ett nedslag i två yrkesprogram: bygg- och anläggningsprogrammet och industritekniska programmet, och jämfört dem med utbudet av antalet gymnasier som har ett samhällsvetenskapsprogram. I figur 21 och figur 22 nedan framgår att antalet gymnasier med samhällsvetenskapsprogrammet är betydligt fler än antalet gymnasier med bygg- och anläggnings- respektive industritekniska programmet. Särskilt stor skillnad återfinns i storstadsregionerna och speciellt i Stockholm där antalet gymnasier som har samhällsvetenskapsinriktning uppgår till 111, att jämföra med antalet gymnasier som har program med bygg och anläggning och industriteknik som uppgår till 31 respektive 7.

Figur 21. Antal gymnasier med bygg- och anläggningsprogram och samhällsvetenskapsprogram i olika regioner.

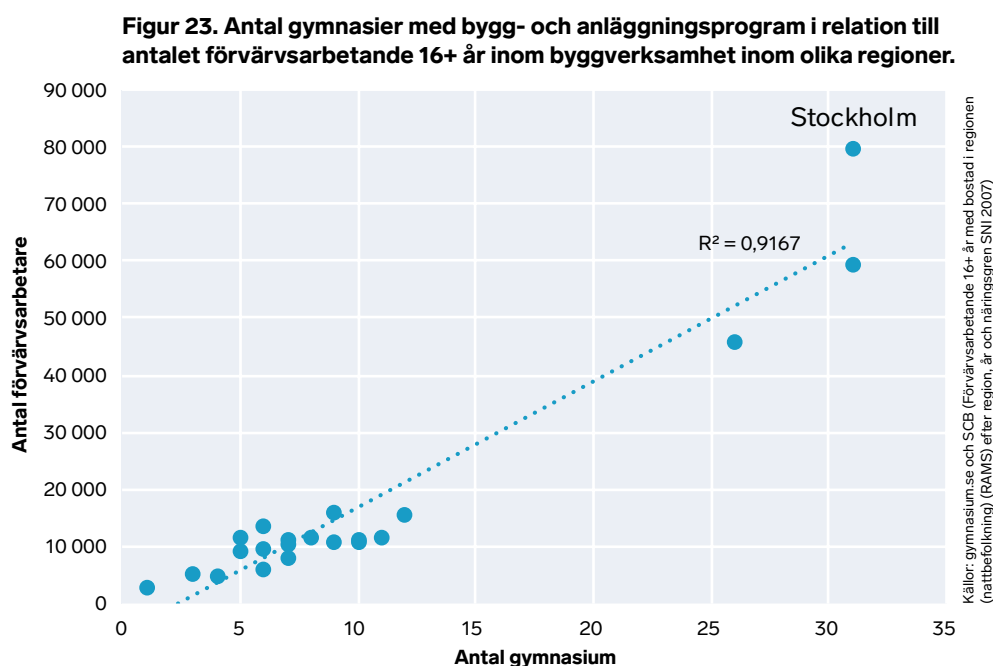

Figur 22. Antal gymnasier med industritekniskt program och samhällsvetenskapsprogram i olika regioner.

Frågan är nu om antalet gymnasier och utbildningsplatser är rätt dimensionerat i förhållande till den branschstruktur som finns i de olika regionerna? Enligt arbetsgivarnas bedömningar och SCB:s arbetskraftsprognos förefaller det inte vara så. Efterfrågan på gymnasial yrkeskompetens är stor och fram till 2035 förväntas tillgången på gymnasial yrkeskompetens vara betydligt lägre än efterfrågan. I figur 23 redogörs för antal gymnasier med bygg- och anläggningsprogram mot antalet

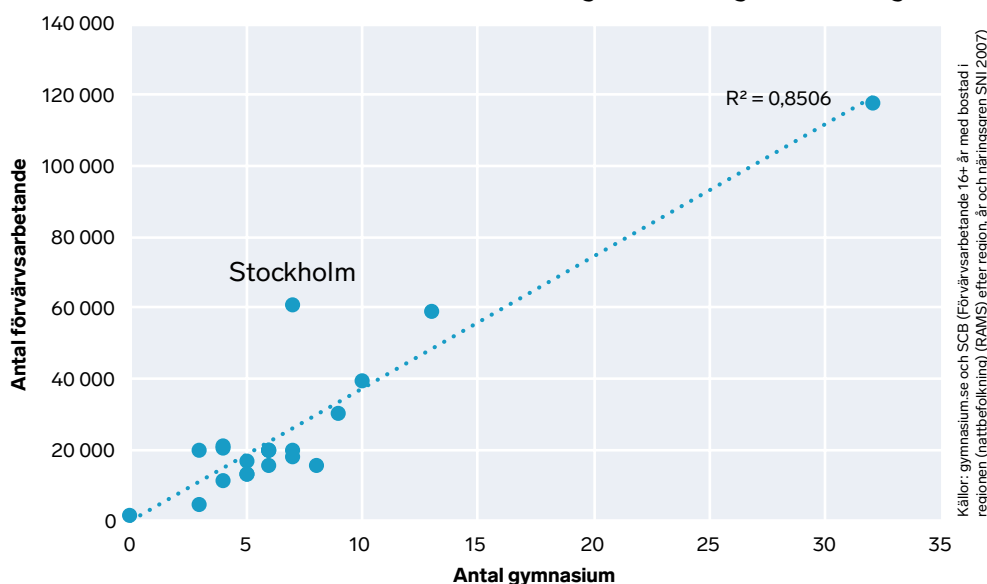
förvärvsarbetande inom byggverksamhet inom olika regioner. I figuren framgår att det på övergripande nivå finns en mycket god samvariation mellan antalet förvärvsarbetande och antalet gymnasier mellan de olika länen. Utifrån bedömningar av behovet fram till 2035 behöver dock många regioner öka utbudet av utbildningsplatser, vilket även betyder en förflyttning av prickarna åt höger i diagrammet.

Region Stockholm avviker från den generella bedömningen. Jämfört med de andra regionerna förefaller antalet utbildningsplatser i Stockholm vara mycket lågt i förhållande till antalet sysselsatta i branschen. Samma mönster ser man även i figur 24, där antalet gymnasier med industritekniskt program har plottats mot antalet förvärvsarbetande inom tillverkning och utvinning. Generellt följer antalet gymnasier och antalet förvärvsarbetande i regionerna varandra väl, men vissa regioner, främst Stockholm, avviker med ett betydligt lägre utbud av utbildningsplatser. Samma mönster återkommer även inom andra branscher och program, såsom transport samt handel.

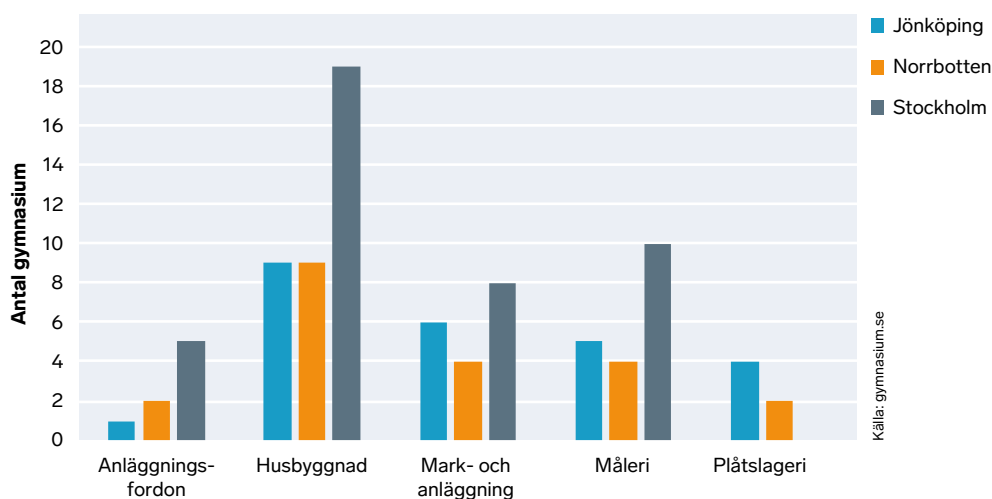
I avsnitt 3 framgår att andelen elever som går på yrkesprogrammen behöver öka från nuvarande 30 procent till 40 procent för att matcha arbetsmarknadens behov av yrkesinriktad gymnasiekompetens. För att det ska vara möjligt krävs att antalet gymnasieskolor som erbjuder yrkesprogram ökar i hela landet och att programmen och inriktningarna därmed blir tillgängliga för fler elever. I nuläget finns inte alla inriktningar representerade i alla regioner och dessutom är inte alla inriktningar tillgängliga inom ett rimligt avstånd för alla elever. Det gör det svårare för de elever som är intresserade av att gå en yrkesutbildning och leder till minskade rekryteringsmöjligheter för företag som söker efter specifik yrkeskompetens.

Figur 24. Antal gymnasier med industritekniskt program i relation till antalet förvärvsarbetande 16+ år inom tillverkning och utvinning inom olika regioner.

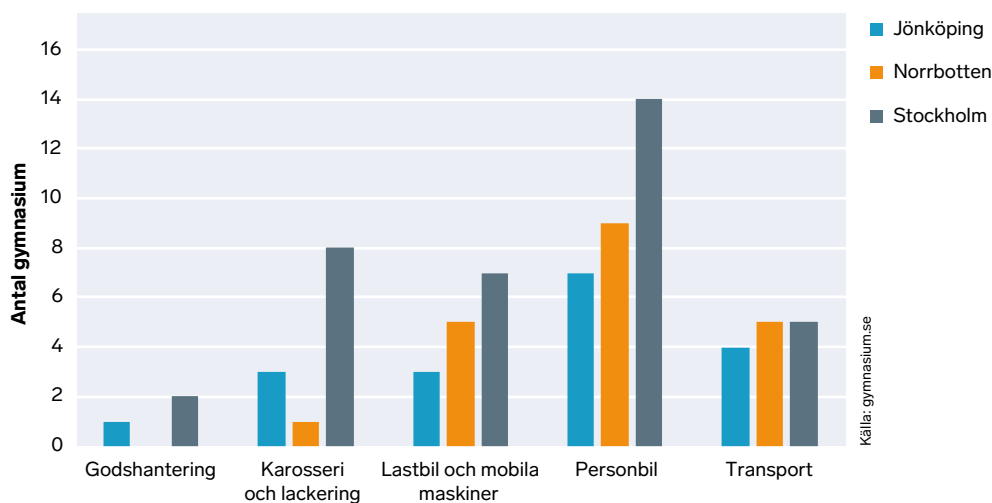

För att illustrera problemet har tre fallstudier gjorts baserade på Jönköping, Norrbotten och Stockholm. Data över hur många av de olika inriktningarna som erbjuds inom bygg- och anläggningsprogrammet, fordons- och transportprogrammet samt industritekniska programmet för respektive region har hämtats från gymnasium.se. Detta redogörs för i figur 25, figur 26 och figur 27 nedan.

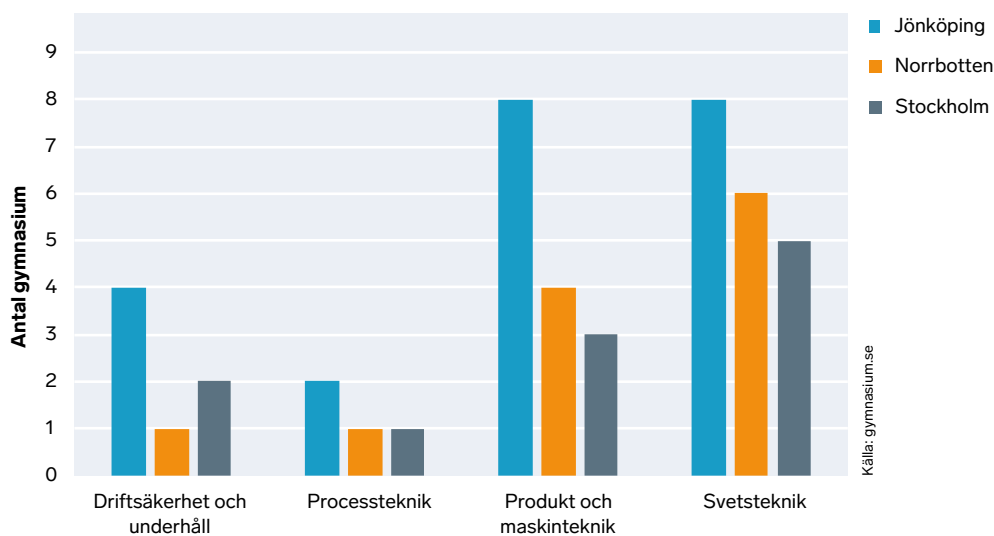
Figur 25. Antal gymnasier med bygg- och anläggningsprogram uppdelat på olika inriktningar för regionerna Jönköping, Norrbotten och Stockholm.

Figur 26. Antal gymnasier med fordons- och transportprogram uppdelat på olika inriktningar för regionerna Jönköping, Norrbotten och Stockholm.

Figur 27. Antal gymnasier med industritekniskt program uppdelat på olika inriktningar för regionerna Jönköping, Norrbotten och Stockholm.

Som framgår av figurerna varierar antalet inriktningar stort och en del inriktningar finns inte representerade alls i vissa regioner. Det gäller exempelvis plåtslageri inom bygg- och anläggningsprogrammet i Stockholm och godshantering inom fordons- och transportprogrammet i Norrbotten. Detta är i sin tur anmärkningsvärt eftersom det finns stora behov av plåtslagare i Stockholm enligt Arbetsförmedlingens regionala arbetskraftsprognos.⁵⁴ Det bör dock noteras att intresset för utbildningen från elevernas håll har varit lågt i Stockholm under de senaste åren, vilket kan vara en förklaring till att utbildningsplatser saknas. Samtidigt är det i en sådan situation svårt att bedöma huruvida platser saknas för att intresset är lågt, eller om intresset är lågt för att inriktningen inte finns.

⁵⁴ Arbetsförmedlingen (2019).

Även om en viss inriktning finns i en region, är det ofta bara på en plats. Detta gäller särskilt inriktningar inom yrkesprogrammen, exempelvis i Norrbotten för inriktningarna driftssäkerhet och underhåll samt processteknik på det industri-tekniska programmet. I region Jönköping finns det endast ett gymnasium som har inriktningen godshantering på fordons- och transportprogrammet. Även om utbildningen är förlagd i Jönköping, regionens största ort, medför det långa restider för ungdomar som är intresserade av inriktningen och bor i andra delar av länet. Bor man exempelvis i Värnamo är avståndet till Jönköping cirka sju mil, vilket ger cirka en timmes restid med bil och sannolikt ännu längre med kollektivtrafik. Det kan innebära att ungdomar väljer andra alternativ i mer närliggande gymnasier.

Baserat på uppgifter om elevernas resmönster från Stockholmsregionen hämtade från UEDB-databasen⁵⁵ är det en relativt liten andel som reser till en skola som ligger långt från boendeorten. En stor andel av eleverna väljer istället en skola i boendekommunen eller i en grannkommun. Enligt data från UEDB för år 2019 var det 85 procent av eleverna som bodde i den nordöstra delen av regionen (kommunerna Danderyd, Norrtälje, Täby, Vallentuna, Vaxholm samt Österåker) som också gick i en kommunal skola i någon av dessa kommuner. Exemplet från UEDB gäller en storstadsregion, men liknande slutsatser angående utbud och pendlingsvilja hos elever har även dragits i tidigare utredningar på området.

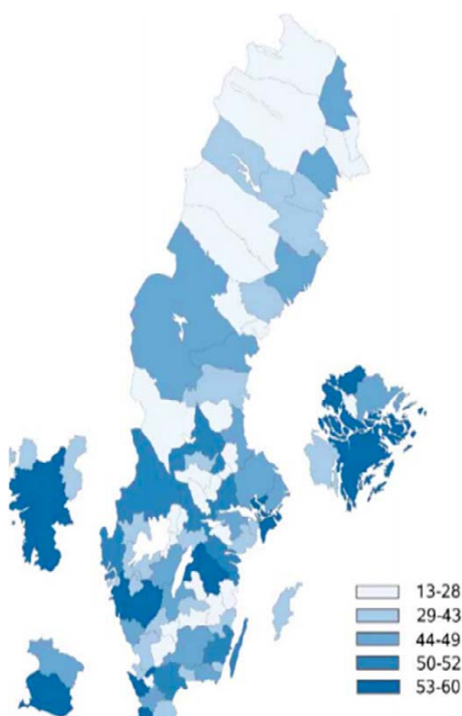
Slutsatserna i exemplen ovan och uppgifterna från UEDB-databasen styrks också av en analys om skolpendlingsområden i SOU 2020:33. Enligt denna har endast tre fjärdedelar av eleverna i årskurs nio tillgång till samtliga nationella gymnasieprogram inom sitt skolpendlingsområde,⁵⁶ och tillgången till inriktningar inom programmen är än mer begränsad. Totalt finns 76 skolpendlingsområden i Sverige och i 42 av dessa finns mindre än hälften av alla inriktningar på de nationella programmen. Dessa begränsningar gäller främst inriktningar på yrkesprogrammen. Med andra ord saknas möjlighet för elever att utbilda sig till vissa specifika yrken i stora delar av landet.⁵⁷ Endast ett pendlingsområde i Sverige erbjuder samtliga inriktningar på samtliga program och endast sex pendlingsområden erbjuder 53–59 av de totalt 60 inriktningarna. I figur 28 nedan redogörs för antalet inriktningar per skolpendlingsområde.

55 Ungdoms- och elevdatabasen (UEDB) innehåller uppgifter om samtliga ungdomar mellan 16–19 år. Både de som går i gymnasie- och gymnasiesärskolan och de som inte slutfört en gymnasieutbildning och är aktuella för det kommunala aktivitetsansvaret. Gymnasieantagningen i Stockholm ansvarar för driften och administrationen av UEDB sedan den implementerades i maj 2012.

56 SOU 2020:33 använder samma indelning som i Skolverkets Uppföljning av gymnasieskolan (2018c). Ett skolpendlingsområde utgörs av en eller flera kommuner vilka gymnasieelever pendlar, och är i sin tur baserat på samma indelning som lokala skolmarknader. Lokala skolmarknader är en indelning av skolmarknader som är självständiga med avseende på utbud och efterfrågan på gymnasieutbildning (Skolverket, 2011).

57 På de flesta yrkesprogram motsvarar inriktningarna specialiseringar mot ett visst yrke exempelvis Plåtslageri. Enligt SOU 2020:33 gäller bristerna framförallt mindre inriktningar inom yrkesprogram, exempelvis inriktningarna fastighet, kyl- och värmepumpsteknik samt ventilationsteknik inom VVS- och fastighetsprogrammet. Det saknas nationell statistik om utbudet på yrkesutgångsnivå (SOU, 2020:33). Tidigare statistik från Skolverket (2014) visade att den minsta inriktningen år 2013 var Ventilationsteknik inom VVS- och fastighetsprogrammet. Totalt fanns endast 32 elever i Sverige på denna inriktning.

Figur 28. Antal inriktningar med registrerade elever per skolpendlingsområde hösten 2018.
Bild hämtad från SOU 2020:33.

Anmärkning: Pendlingsområdena är grupperade i femtedelar efter antalet inriktningar som bedrivs (särskilda varianter är ej medräknade). Kartbilden speglar områden enligt huvudsakliga pendlingsströmmar. Områdenas avgränsning påverkas därför starkt av hur eleverna reser i dagsläget.

Som framgår av figur 28 är respektive skolpendlingsområde också förhållandevis stort rent geografiskt. Detta kan innebära att elever tvingas pendla långt om de vill läsa vissa program. Ytterligare granskningar på området konstaterar, kopplat till detta, att det är långt ifrån självklart för personer i femton- och sextonårsåldern att studera utanför hemkommunen, och att även om utbudet finns inom en pendlingsregion är det därmed bara tillgängligt för de som är beredda att pendla långt eller flytta.^{58,59}

För att få en välfungerande blandning av olika gymnasieutbildningar och inriktningar krävs kontinuerliga analyser av arbetsmarknadens efterfrågan på kort och lång sikt fördelat på olika yrkeskategorier utifrån både ett regionalt och ett nationellt perspektiv. I dagsläget sker sådan planering i begränsad utsträckning utifrån arbetsmarknadens behov, något som noterats i tidigare utredningar och som också syns i de glapp som finns mellan arbetsmarknadens efterfrågan och tillgången på kompetens så som redogörs för i avsnitt 3.⁶⁰ Dimensioneringen av program påverkas vidare även av de regionala aktörernas samarbete, planering och ekonomiska förutsättningar samt av elevernas egna val.

58 (SOU, 2020:33)

59 (Skolinspektionen, 2018)

60 (SOU, 2020:33)

4.6 Fördelningsperspektivet

Yrkesprogrammen har större skillnader mellan programmen i andel kvinnor än vad de högskoleförberedande programmen har. Det finns program som har hög andel kvinnor (93 procent som genomsnitt för hantverksprogrammet) men också program som har låg andel kvinnor (3 procent som genomsnitt för VVS- och fastighetsprogrammet). Den genomsnittliga andelen kvinnor (år ett) för alla tolv yrkesprogram under 2011–2019 är 44 procent, att jämföra med 55 procent på de högskoleförberedande programmen. I tabell 12 visas andelen kvinnor för respektive yrkesprogram mellan år 2011 och 2019.

Tabell 12. Andel kvinnor på respektive yrkesprogram samt tre högskoleförberedande program (samtliga årskurser), år 2011–2019, sorterat efter genomsnittet – från lägst till högst andel.

Program	2011 (%)	2012 (%)	2013 (%)	2014 (%)	2015 (%)	2016 (%)	2017 (%)	2018 (%)	2019 (%)	Genomsnitt (%)
VVS- och fastighetsprogrammet	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3
El- och energiprogrammet	4	4	4	4	4	3	3	3	3	4
Bygg- och anläggningsprogrammet	9	9	8	9	8	9	9	9	9	9
Industritekniska programmet	10	10	11	11	11	12	12	11	11	11
Fordons- och transportprogrammet	14	14	14	14	15	17	17	17	18	16
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	54	57	57	58	58	56	54	51	50	55
Handels- och administrationsprogrammet	59	60	59	58	55	53	54	53	53	56
Barn- och fritidsprogrammet	65	64	64	62	61	60	60	61	62	62
Naturbruksprogrammet	69	68	68	67	67	68	68	68	68	68
Hotell- och turismprogrammet	79	80	80	80	80	79	77	76	74	78
Vård- och omsorgsprogrammet	82	82	82	81	81	80	79	76	75	80
Hantverksprogrammet	91	92	93	94	94	94	94	94	94	93
Yrkesprogram, genomsnitt	45	45	45	45	45	45	44	44	43	45
Teknikprogrammet	16	16	16	16	16	16	17	17	18	16
Naturvetenskapsprogrammet	52	52	52	53	53	54	54	54	55	53
Samhällsvetenskapsprogrammet	63	63	63	63	63	63	64	64	64	63
Högskoleförberedande program, genomsnitt	55	55	55	55	55	55	56	55	56	55

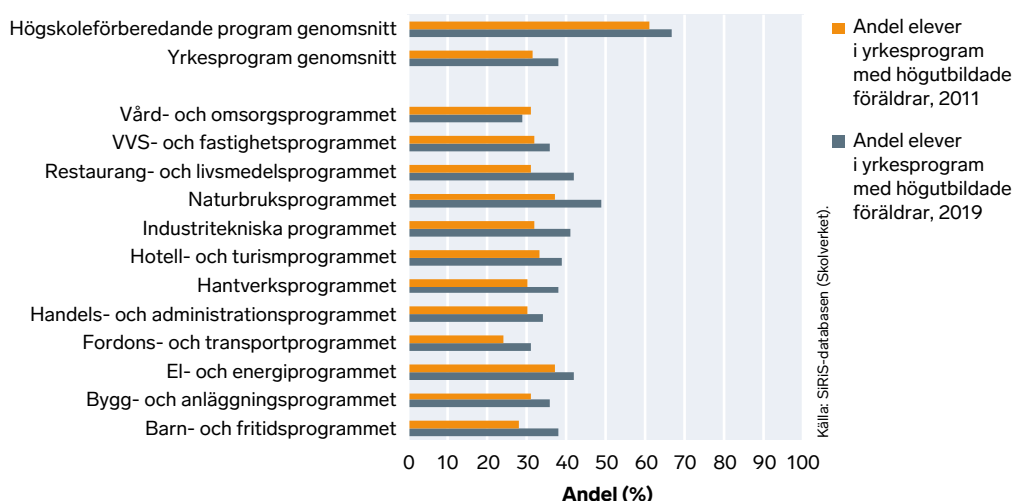
Källa: SiRIS-databasen (Skolverket).

Det finns en tydlig uppdelning mellan de olika programmen, där program som är inriktade mot vissa yrken har en klar majoritet kvinnor, exempelvis vård- och omsorgsprogrammet samt hantverksprogrammet (där det bland annat ingår inriktning mot frisör). De program som har lägst andel kvinnor bland yrkesprogrammen är VVS- och fastighetsprogrammet samt el- och energiprogrammet. I viss mån speglas fördelningen som syns i tabell 12 även i fördelningen i de högskoleförberedande programmen, där exempelvis andelen kvinnor på samhällsvetenskapsprogrammet i genomsnitt är 63 procent medan den på teknikprogrammet endast uppgår till 16 procent. Värt att notera kan dock vara att för flertalet av de program som har låg andel kvinnor har denna andel ökat något mellan 2011 och 2019.

Att socioekonomiska faktorer såsom föräldrars utbildningsnivå, inkomst och nationalitet påverkar elevers resultat såväl i skolan som på arbetsmarknaden är vedertaget.⁶¹ I figur 29 samt figur 30 nedan redogörs för de genomsnittliga andelarna med högutbildade föräldrar⁶² respektive utländsk bakgrund⁶³ per yrkesprogram, som genomsnitt för 2011–2019. Som framgår av figur 29 är andelen elever med högutbildade föräldrar väsentligt högre på de högskoleförberedande programmen (cirka 67 procent 2019) än på yrkesprogrammen (cirka 38 procent 2019). Som framgår av figuren har dock den generella utbildningsnivån också ökat över tid, något som också bekräftas av övrig statistik.⁶⁴ Andelen med högutbildade föräldrar är högre 2019 än 2011 för samtliga program utom vård- och omsorgsprogrammet.

Andelen elever med utländsk bakgrund är i genomsnitt lägre på yrkesprogrammen än på de högskoleförberedande programmen. Som framgår i figur 30 sticker dock vård- och omsorgsprogrammet ut som ett yrkesprogram med en förhållandevis stor andel elever med utländsk bakgrund. Denna andel har också ökat kraftigt mellan 2011 och 2019.

Figur 29. Andel med högutbildade föräldrar per yrkesprogram, 2011 och 2019, riket.

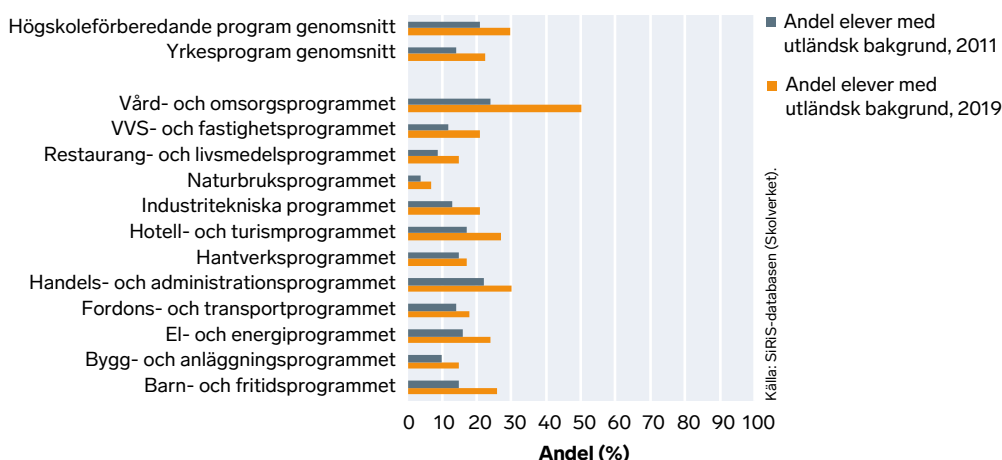

61 (Skolverket, 2018a)

62 Elever vars föräldrars högsta utbildning är eftergymnasial utbildning med minst 30 högskolepoäng (Skolverket, 2020a)

63 Utländsk bakgrund innebär att eleverna är födda utomlands eller födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands. Elever som saknar uppgift om personnummer räknas i denna statistik till elever med utländsk bakgrund. Att uppgift om personnummer saknas kan bland annat bero på att eleven inte är folkbokförd i Sverige. Övriga elever hamnar i gruppen med svensk bakgrund, även om de har en utlandsfödd förälder (Skolverket, 2020a).

64 SCB konstaterar till exempel att utbildningsnivån ökat stadigt under 2000-talet och andelen som läst vidare efter gymnasiet har ökat med 16 procent från år 2000 (SCB, 2020).

Figur 30. Andel med utländsk bakgrund per yrkesprogram, genomsnitt för 2011–2019, riket.

4.7 Det fjärde året

Det är endast en liten grupp elever som genomför det fjärde gymnasieåret och därmed blir gymnasieingenjörer. I sammanhanget bör noteras att detta i huvudsak är en fortsättning på teknikprogrammet, vilket är ett högskoleförberedande program. Eftersom utbildningen är inriktad mot såväl vidare studier som arbete direkt efter avslutad utbildning är det dock intressant att belysa denna.

I tabell 13 redovisas antalet inskrivna elever inför läsåren som startar höstterminen 2013–2017 samt andel som tar examen per inriktning. Som jämförelse var det genomsnittliga antalet elever i år tre på teknikprogrammet cirka 8 000 under samma tidsperiod.

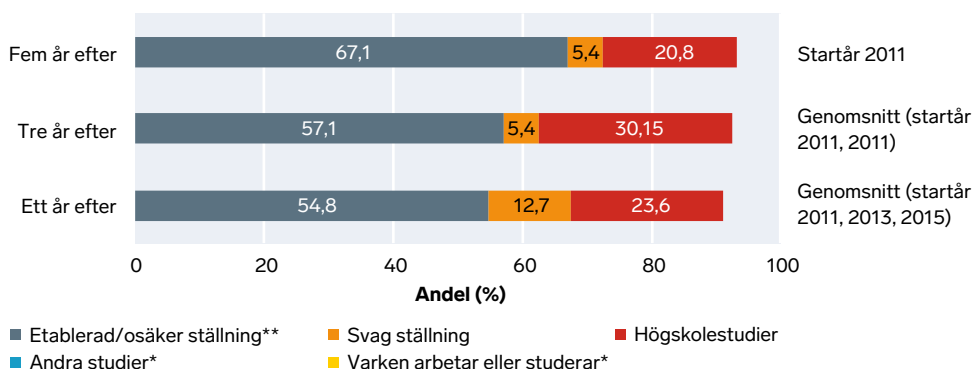
Tabell 13. Antal elever på det fjärde året samt andel som uppnår examen.

	2013	2014	2015	2016	2017
Inskrivna elever	233	275	471	527	449
Andel som uppnår examen (%), totalt	85	85,8	86	85,2	84,9
Andel som uppnår examen (%), kvinnor	94,3	96,2	92,3	82,7	78,3
Andel som uppnår examen (%), män	83,3	83,3	85,1	85,6	85,9
Andel (%) med examen från					
Innovation och produktion	85,7	86,1			
Informationsteknik	76,1	75,8	77,0	79,2	83,5
Samhällsbyggande	94,4	96,6	91,0	89,3	86,5
Design och produktutveckling			90,7	86,9	77,5
Produktionsteknik			92,0	91,7	92,0

Källa: SiRIS-databasen (Skolverket).

Antalet elever på det fjärde året har ökat under tidsperioden 2013–2017. Andelen elever som tar examen har legat relativt stabilt över tidsperioden. Vad gäller etableringsstatus för gymnasieingenjörsexamen finns tillgängliga data för de elever som påbörjade det fjärde året höstterminerna 2011, 2013 samt 2015. I figur 31 presenteras etableringsstatus för dessa elever ett, tre och fem år efter examen.

Figur 31. Etableringsstatus ett, tre och fem år efter det fjärde året.

* För Andra studier samt Varken arbetar eller studerar finns inga data då Skolverket inte redovisar siffror när antalet elever i underlaget är för litet.

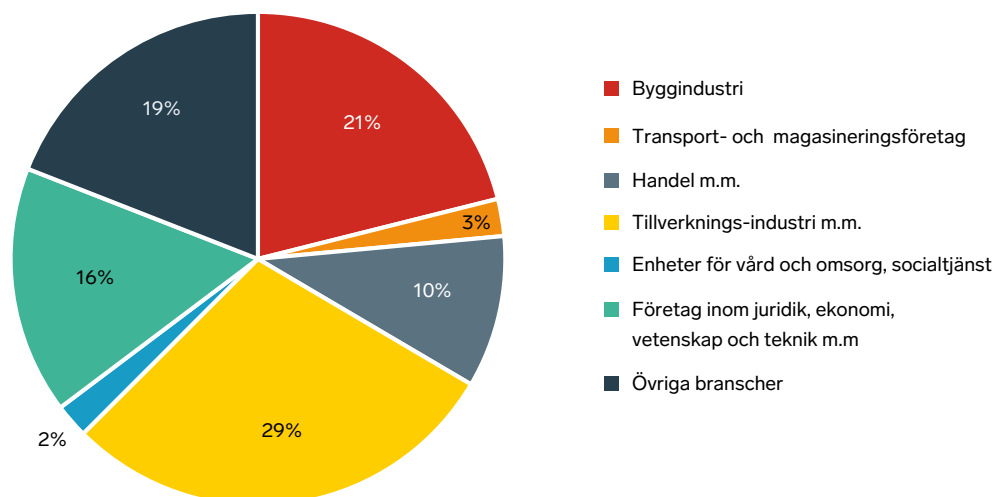
** Etablerad och osäker ställning på arbetsmarknaden redovisas som ett sammanlagt mått för andelen som arbetar ett år efter gymnasiet. Detta görs mot bakgrund till att det är svårt att nå upp till kraven för SCB:s definition av etablerad ställning för unga. För att göra det krävs en årsinkomst om minst 197 100 kronor samt att personen är sysselsatt och inte har varit arbetslös eller studerat under året.

Källa: SiRIS-databasen (Skolverket).

Vad som utmärker eleverna som har gått ett fjärde gymnasieår är att en väsentligt högre andel arbetar ett år efter examen (etablerad eller osäker ställning på arbetsmarknaden), 54,8 procent, jämfört med de som endast gick det högskoleförberedande teknikprogrammet och inte fortsatte ett ytterligare år, 26,6 procent. Elever som gick tre år på teknikprogrammet studerar dock på eftergymnasial nivå i större utsträckning än de som har gått det fjärde gymnasieåret: 51,4 procent jämfört med 23,6 procent ett år efter.

Vilken bransch som gymnasieingenjörseleverna hamnar i efter examen varierar, men de tre största branscherna är, som framgår i figur 32 nedan, bygg, tillverkning samt företag inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik.

Figur 32. Branschtillhörighet efter examen bland elever med etablerad ställning på arbetsmarknaden, avläst 2017. Genomsnitt för elever som påbörjade fjärde året HT 2011, 2013 samt 2015.

Källa: SiRIS-databasen (Skolverket).

5 Introduktionsprogram

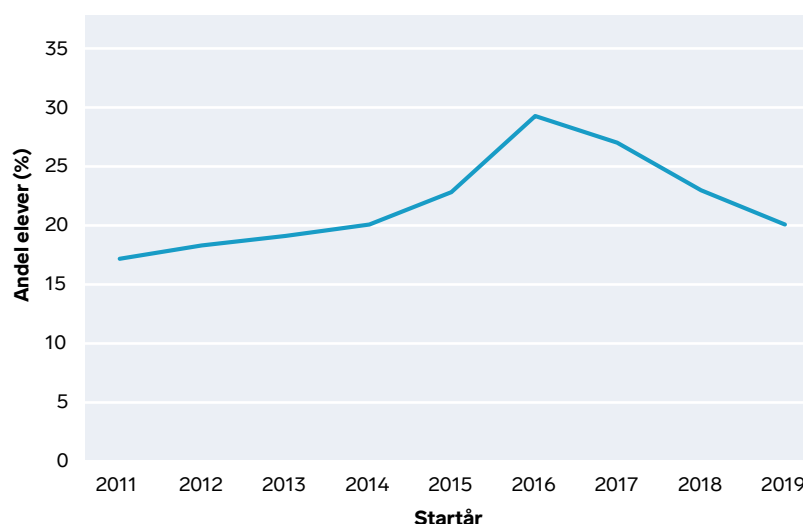
Det här avsnittet handlar om introduktionsprogrammet och här framgår bland annat att introduktionsprogrammet sedan lång tid tillbaka i princip är ett av de största programmen i den svenska gymnasieskolan. Läsåret 2019/2020 fanns omkring 20 procent av förstaårseleverna på introduktionsprogram. Det är därtill en förhållandevis stor andel av eleverna som gör avbrott eller uppehåll redan efter ett år, framförallt inom språkintröduktion och individuellt alternativ. I kapitlet framgår också att det är stora variationer mellan olika introduktionsprogram avseende vilka program eleverna som byter program år två och tre övergår till, samt i vilken utsträckning eleverna sedan tar examen från ett nationellt program.

5.1 Antalet elever i årskurs ett

Introduktionsprogrammet riktar sig till elever som inte är behöriga att antas till nationella gymnasieprogram. På introduktionsprogrammet har eleverna möjlighet att läsa upp betygen i de ämnen där betygen är för låga för de nationella programmen och därefter byta till ett nationellt program. De olika formerna av introduktionsprogram beskrivs kort i avsnitt 2.3 ovan.

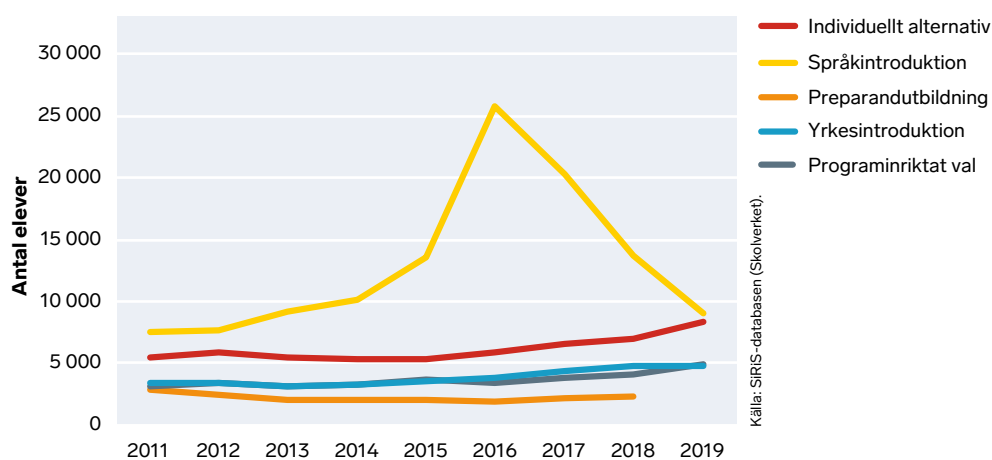
Introduktionsprogrammet har sedan lång tid tillbaka varit ett av de största programmen på gymnasiet. Läsåret 2019/2020 fanns omkring 20 procent av förstaårseleverna på gymnasiet på introduktionsprogrammet; se figur 33.

Figur 33. Andel elever i år ett som går på ett introduktionsprogram, av totala antalet elever i år ett på yrkes-, högskoleförberedande samt introduktionsprogram. Läsåren 2011/2012–2019/2020.

I figur 34 visas antalet elever i år ett på de olika inriktningarna. Från 2011 till 2019 fanns fem inriktningar på introduktionsprogrammet, varav alla, med undantag för språkin introduktion, har följt en liknande utveckling.⁶⁵ I samband med flyktingkrisen 2015 anlände ett stort antal ungdomar i gymnasieålder till Sverige och antalet elever på språkin introduktionsprogrammet ökade kraftigt, från cirka 13 500 läsåret 2015/2016 till 25 700 läsåret 2016/2017. Sedan dess har antalet elever på språkin introduktion successivt minskat.

Figur 34. Antal elever i år ett på introduktionsprogram 2011/2012 till 2019/2020.

Notera att 2019 ersattes introduktionsprogrammet preparandutbildning respektive programinriktat individuellt val av programinriktat val, varför data för preparandutbildning saknas för 2019/2020.

5.2 Status efter år ett

Statistiken visar att antalet elever år ett på samtliga introduktionsprogram är större än antalet elever år två och tre. Det innebär att många elever som börjar ett introduktionsprogram inte fortsätter längre än ett år. I figur 35 redogörs för var elever på introduktionsprogrammet är registrerade andra året utifrån ett genomsnitt för perioden 2011–2018. Där framgår att det är en förhållandevis stor andel av eleverna som gör avbrott eller uppehåll redan efter ett år, framförallt inom inriktningarna språkin introduktion och individuellt alternativ. En del av dessa elever kan återuppta studierna senare, men det finns också en betydande risk för att en stor andel av eleverna varken arbetar eller studerar. Störst andel som går vidare till annat program är de som har börjat på preparandutbildning.⁶⁶ Detta kan dock förklaras av att denna inriktning, tillsammans med den tidigare inriktningen programinriktat individuellt val, generellt hade högre studieresultat från grundskolan än övriga introduktionsprogram.⁶⁷

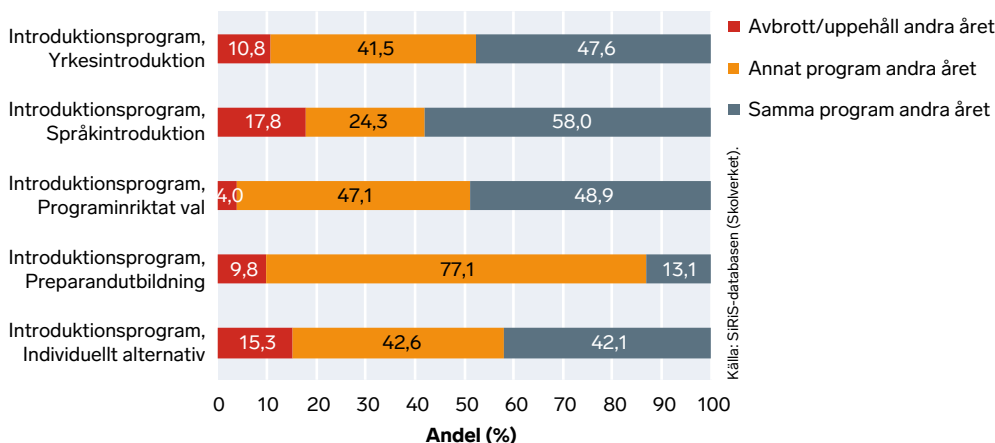
⁶⁵ 2019 ersattes de två inriktningarna Preparandutbildning och Programinriktat individuellt val av Programinriktat val.

⁶⁶ 2019 ersattes de två introduktionsprogrammen Preparandutbildning och Programinriktat individuellt val av Programinriktat val.

⁶⁷ (Skolverket, 2019b)

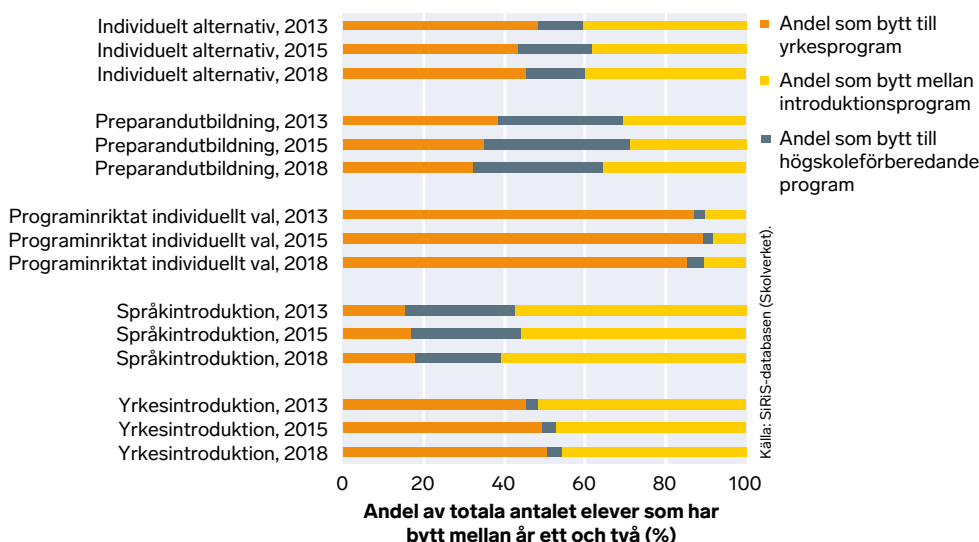
Störst andel elever som är kvar på samma program år två återfinns inom språkintroduktion, och de flesta eleverna fortsätter studera på samma program år två. Inom språkintroduktion, men också på individuellt alternativ, finns dock en förhållandevis stor andel av eleverna som gör avbrott år två.

Figur 35. Vad elever som börjar introduktionsprogram är registrerade som andra året. Genomsnittliga andelar för elever som börjar 2011–2018, per typ av introduktionsprogram, riket.

Som framgår i figur 36 nedan är det stora variationer mellan olika introduktionsprogram avseende vilka program eleverna övergår till. Störst andel av de som går till ett yrkesprogram, över 80 procent, återfinns bland de elever som kommer från det tidigare programmet programinriktat individuellt val, vars syfte var att eleven skulle bli behörig till just ett yrkesprogram. Elever som har gått yrkesintroduktion övergår även de i viss utsträckning till ett yrkesprogram, men andelarna ligger runt 50 procent. Till högskoleförberedande program övergick i högst utsträckning de som kom från preparandutbildning, men även en relativt stor andel som kom från språkintroduktion.

Figur 36. Vilken programtyp elever på introduktionsprogram som har bytt mellan år ett och två byter till, per startår och programinriktning*

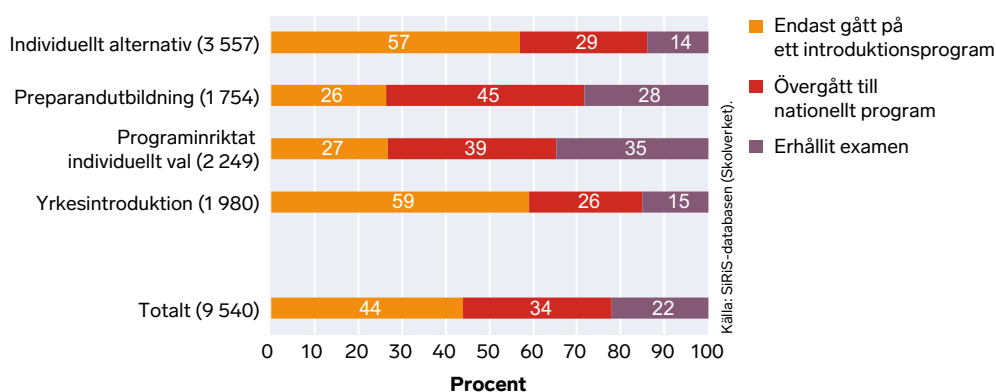
* Startår 2013 innebär att eleven påbörjade ett introduktionsprogram inför läsåret som startar 2013 och byter efter ett år, det vill säga inför läsåret som startar 2014.).

Lägst andel till de yrkesförberedande programmen kommer från språkintröduktion. Det är dock det intröduktionsprogram där elever i högst utsträckning övergår till annat intröduktionsprogram.

Statistik som visar vilka specifika program utanför intröduktionsprogrammet eleverna övergår till är svårt att få fram, men enligt Skolverket var 2012 fordons- och transportprogrammet, bygg- och anläggningsprogrammet samt vård- och omsorgsprogrammet de vanligaste programmen eleverna övergick till från programinriktat individuellt val och preparandutbildning.⁶⁸

Statistiken från Skolverket visar inte etableringen för eleverna efter genomgången yrkesprogram (för de elever som har bytt från intröduktionsprogram till yrkesprogram). Däremot framgår det att av de 9 540 eleverna som började på intröduktionsprogram hösten 2012 har endast 22 procent erhållit examen inom sex läsår (vårterminen 2018). Detta redogörs för i figur 37 nedan.

Figur 37. Andel nybörjare på intröduktionsprogram läsåret 2012/2013 som inte övergått, övergått samt erhållit examen inom sex läsår, avläst vårterminen 2018. Bild hämtad från (Skolverket, 2019b).

Vidare visar statistiken att av de elever som övergick till ett nationellt program, vilket motsvarar 5 296 elever, tog 33 procent en yrkesexamen och 6 procent en högskoleförberedande examen. 61 procent tog ingen examen alls.⁶⁹ Intröduktionsprogrammet syftar till att ge eleverna så pass goda kunskaper att de ska bli behöriga till ett nationellt program och därefter ta examen. Givet ovannämnda siffror misslyckas detta för en stor andel av eleverna.

⁶⁸ (Skolverket, 2019b)

⁶⁹ (Skolverket, 2019b)

6 Kommunal yrkesutbildning för vuxna

För de som läser en kommunal yrkesutbildning för vuxna finns det goda chanser att få arbete. Det framgår av etableringsstatusen efter avslutad utbildning som redovisas i det här avsnittet. Antalet elever på den kommunala yrkesutbildningen för vuxna är dock lågt i förhållande till arbetsmarknadens behov, och fördelningen av utbildningsplatser förefaller dessutom inte matcha varken sysselsättningsfördelningen mellan olika befintliga branscher, eller motsvara arbetsgivarnas framtida behov av kompetens inom dessa.

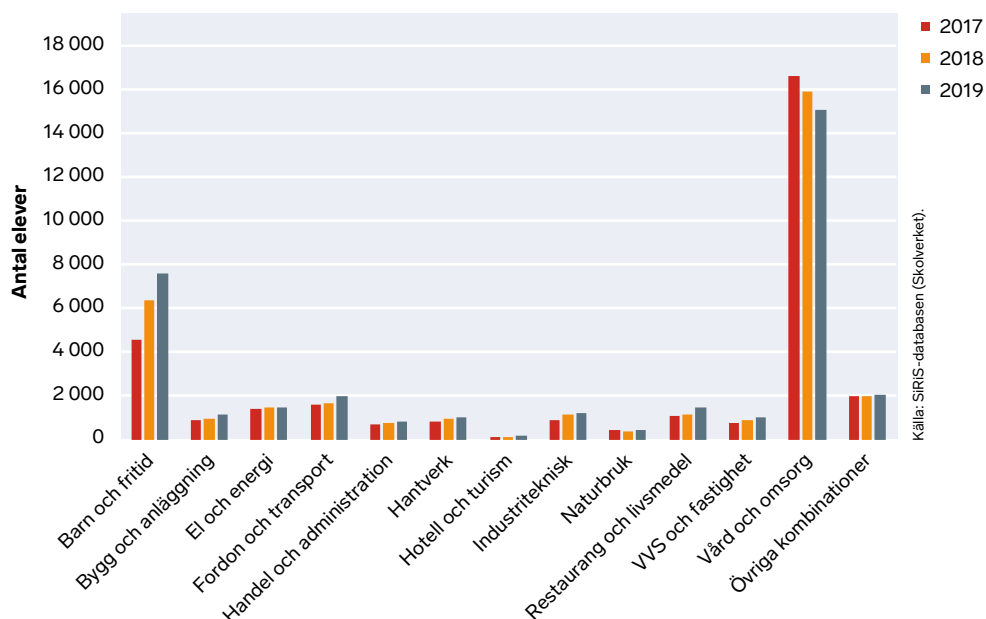
6.1 Antalet elever per program

Den kommunala vuxenutbildningen erbjuder möjlighet till utbildning för vuxna som vill läsa in gymnasieexamen och för individer som har en avklarad gymnasieexamen och vill läsa kurser för att få kompetensutveckling, bredare kunskap, behörighet till högre utbildning eller möjlighet till yrkesväxling. Som beskrivs i avsnitt 2.3 innefattar den kommunala vuxenutbildningen så kallat yrkesvux, vilket finansieras av staten genom ett riktat statsbidrag. I statistiken nedan inkluderas elever i samtliga former av komvux förutom när yrkesvux nämns specifikt.

I figur 38 nedan redogörs för antal elever som läst minst 400 poäng av kurser motsvarande de på ett yrkesprogram inom gymnasiet. Figuren visar att två yrkesutbildningar, vård och omsorg samt barn och fritid, är kraftigt överrepresenterade inom den kommunala vuxenutbildningen. 2019 fanns exempelvis cirka 15 000 elever i motsvarande vård- och omsorgsutbildning, jämfört med cirka 2 000 i motsvarande fordons- och transportutbildning. Den könsmässiga fördelningen av elever på den kommunala vuxenutbildningen liknar den som redogörs för i avsnitt 4.6 och det föreligger stor snedfördelning mellan de olika programmen. På vård- och omsorgsprogrammet (år 2019) var det exempelvis 76 procent kvinnor. På fordons- och transportprogrammet var det 14 procent kvinnor.⁷⁰

⁷⁰ SiRIS-databasen (Skolverket)

Figur 38. Antal elever, inklusive yrkesvux, som har läst minst 400 poäng under året mot inriktning motsvarande gymnasieskolans yrkesprogram, 2017–2019, riket.

Vid jämförelse mellan vilka utbildningsområden i figur 38 som har flest elever och vilka utbildningsområden som en stor andel arbetsgivare anger att det är brist på nyexaminerad arbetskraft inom blir det tydligt att arbetsmarknadens behov och antalet elever på de olika inriktningarna inte matchar. De inriktningar inom den kommunala vuxenutbildningen som har absolut flest kursdeltagare är bland de områden där lägst andel arbetsgivare uppger att det är brist på nyexaminerade. Inom de inriktningar där bristen tycks vara störst, exempelvis fordons- samt transportutbildningarna, studerar väsentligt färre.

Gällande inriktning för elever inom yrkesvux följer det samma mönster. Av totalt cirka 38 500 elever som läser yrkesinriktning inom yrkesvux 2018 var andelen elever på kurser inom vård- och omsorgs samt barn- och fritidsutbildning 38 respektive 12 procent. Det gör dem till de två största inriktningarna.⁷¹ Under 2018 var det sammanlagda antalet elever inom yrkesvux med inriktningarna bygg och anläggning, el och energi samt fordon och transport drygt 3 500, att jämföra med 4 800 elever med inriktning barn och fritid.

Vård- och omsorgsprogrammet samt barn- och fritidsprogrammet hör till de större programmen även inom gymnasieskolan sett till antalet elever, men utmärker sig inte på samma sätt som utbildningarna inom komvux.

I tabell 14 nedan redogörs för antal och andel elever på komvux inom olika yrkesinriktning, samt antal och andel sysselsatta i motsvarande bransch. Som framgår av tabellen finns en överrepresentation av vissa inriktningar, främst vård och omsorg samt barn och fritid, medan det inom flera andra branscher är en underrepresentation.

⁷¹ (Skolverket, 2018b)

Det bör noteras att antalet elever inom en yrkesinriktning och antalet sysselsatta inom motsvarande bransch inte nödvändigtvis behöver överensstämja, men det ger ändå en indikation på vilken kompetens som marknaden efterfrågar, samt vilka inriktningar som elever läser inom ramen för yrkesutbildningen på komvux.

Tabell 14. Antal elever, inklusive yrkesvux, som under 2019 studerat minst 400 poäng yrkeskurser mot en inriktning motsvarande gymnasieskolans yrkesprogram, antalet sysselsatta i motsvarande bransch 2018 samt en uppskattning av rekryteringsbehovet 2035 utifrån ungefärlig utbildningsgrupp enligt SCB:s statistik.

Yrkesinriktning komvux	Antal elever på komvux	Antal sysselsatta i motsvarande bransch	Fördelning komvux (%)	Fördelning sysselsatta (%)
Vård och omsorg	15 099	806 651	47	22
Barn och fritid	7 604	540 736	24	15
Fordon och transport	1 940	239 186	6	7
Restaurang, hotell och turism	1 577	337 832	5	9
El och energi	1 423	51 274	4	1
Bygg och anläggning	1 191	363 523	4	10
Industri teknisk	1 099	559 352	3	15
VVS och fastighet	1 019	81 533	3	2
Handel och administration	802	591 675	2	16
Naturbruk	421	92 680	1	3
Totalt	32 175	3 664 442	100	100

Källor: Skolverket och SCB

Att den kommunala vuxenutbildningen oftare är fokuserad mot vissa program bekräftas även av tidigare utredningar. Exempelvis konstaterar IFAU att utbildningar inom vård och omsorg betydligt oftare ges inom ramen för komvux, medan fordonsutbildningar oftare ges av Arbetsförmedlingen.⁷² Skolverket framhåller liknande slutsatser baserat på en intervjustudie med företrädare för Arbetsförmedlingen och regionalt utvecklingsansvariga på regionerna: att det framförallt är i relation till den privata arbetsmarknaden som matchningen mellan utbudet av yrkesutbildning på komvux och efterfrågan brister, att kommunerna i första hand utbildar för den offentliga arbetsmarknaden och att alltför stort fokus ligger på vård och omsorg.⁷³

I avsnitt 3.3, tabell 4, presenteras en överblick av hur väl antalet elever som slutför en yrkesutbildning, på gymnasiet samt inom komvux, motsvarar branschernas kommande behov av arbetskraft.

I tabell 15 nedan visas antalet elever på komvux inom respektive yrkesinriktning 2019 och SCB:s bedömning av differensen mellan tillgång och efterfrågan 2035 inom den utbildningsgrupp som stämmer mest överens med yrkesinriktningarna. Att yrkesinriktningarna med flest elever inom komvux inte helt matchar de utbildningsgrupper

⁷² (IFAU, 2019)

⁷³ (Skolverket, 2017b)

där SCB har bedömt störst differens mellan tillgång och efterfrågan år 2035 bekräftar ytterligare det som IFAU och Skolverket kommer fram till.⁷⁴ Det vill säga att elever som läser en yrkesinriktning inom komvux tenderar att vara mindre inriktade mot den privata arbetsmarknaden och mer mot den offentliga. Få inom komvux läser mot industriteknisk yrkesinriktning, medan SCB bedömer att efterfrågan överstiger tillgången inom den utbildningsgruppen med 66 200 år 2035.

Tabell 15. Antal elever, inklusive yrkesvux, som under 2019 studerat minst 400 poäng yrkeskurser mot en inriktning motsvarande gymnasieskolans yrkesprogram samt SCB:s bedömningar av efterfrågan och tillgång på arbetskraft inom olika utbildningsgrupper på gymnasial nivå, ungefärlig matchning mellan yrkesinriktning och utbildningsgrupp.

Yrkesinriktning komvux	Antal elever på komvux	Differens mellan tillgång och efterfrågan enligt SCB:s prognos till 2035
Vård och omsorg	15 099	-142 600
Barn och fritid	7 604	-16 700
Fordon och transport	1 940	-13 800
Restaurang, hotell och turism	1 577	-13 500
El och energi	1 423	-14 300
Bygg och anläggning	1 191	-14 700
Industriteknisk	1 099	-66 200
VVS och fastighet	1 019	-1 400
Handel och administration	802	39 800
Naturbruk	421	6 800

Källor: Skolverket och SCB

Differensen mellan utbudet av gymnasial yrkesutbildning och näringslivets behov är uppenbar. Med andra ord kan de kommunala vuxenutbildningarna, så som de ser ut idag, sannolikt inte kompensera för de brister som finns inom gymnasieskolans nationella program vad gäller antal platser och antal elever som utbildas inom efterfrågade branscher.

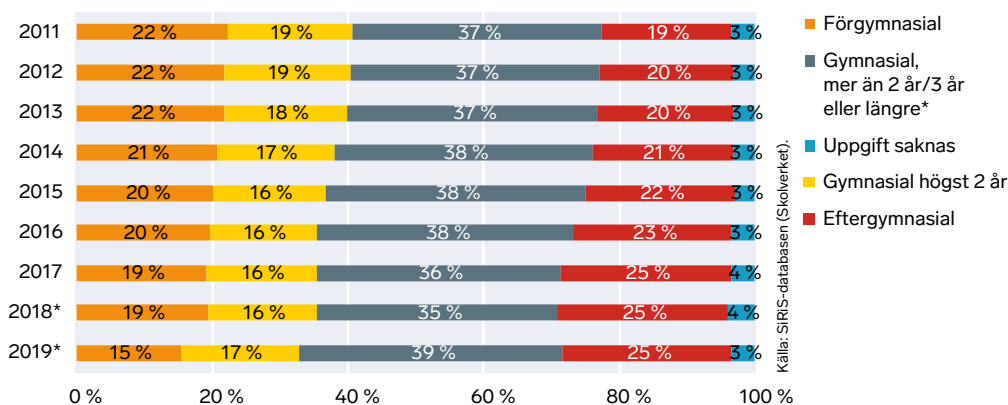
I oktober 2020 släppte Skolverket en ny uppföljning av utbildningar inom yrkesvux. Den visar på en tendens till rörelse i rätt riktning, att antalet platser inom vård och omsorg har minskat något, samtidigt som antalet platser har ökat inom de områden där näringslivets behov är som störst. Att antalet platser på för näringslivet viktiga områden har ökat beror dock sannolikt främst på att antalet platser inom yrkesvux har ökat totalt sett, snarare än att en omfördelning sker mot att mer proportionerligt möta arbetsmarknadens behov av kompetens. Antalet platser på yrkesvux behöver öka totalt sett och det kommer att krävas mycket mer av kommunerna för att utbudet av yrkesutbildningar inom vuxenutbildningen ska motsvara hela arbetsmarknadens behov.

6.2 Elevernas utbildningsbakgrund

Utbildningsbakgrunden bland elever på komvux varierar. I figur 39 redogörs för vilka utbildningsbakgrunder elever på komvux har 2011 till 2019. Som framgår har

andelen som har en gymnasial utbildning om mer än två eller tre år, eller längre, ökat under tidsperioden 2011–2019.

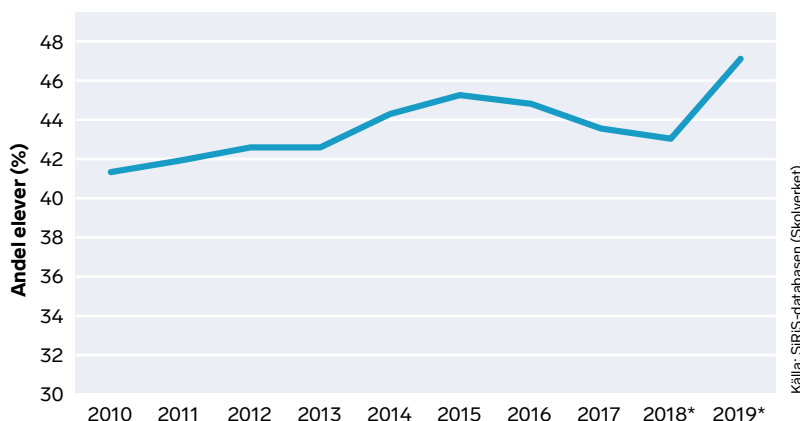
Figur 39. Utbildningsbakgrund bland elever som studerar på komvux, alla kurser och nivåer.

* 2018 bytte Skolverket redovisningsmetod från "mer än två år" till "tre år eller längre". (Avrundningsfel kan förekomma för vissa år).

Generellt har utbildningsnivån bland elever på komvux blivit högre under den redovisade tidsperioden. Andelen elever som läser kurser på komvux på gymnasial nivå (inklusive yrkesvux) och som har en gymnasial utbildning längre än två år (för 2018 och 2019 – tre år eller längre), har ökat de senaste åren. Detta redovisas i figur 40.

Figur 40. Andel elever som läser kurser på gymnasial nivå (komvux, inklusive yrkesvux) som har en gymnasial utbildningsbakgrund längre än två eller tre år, eller mer, 2010–2019.

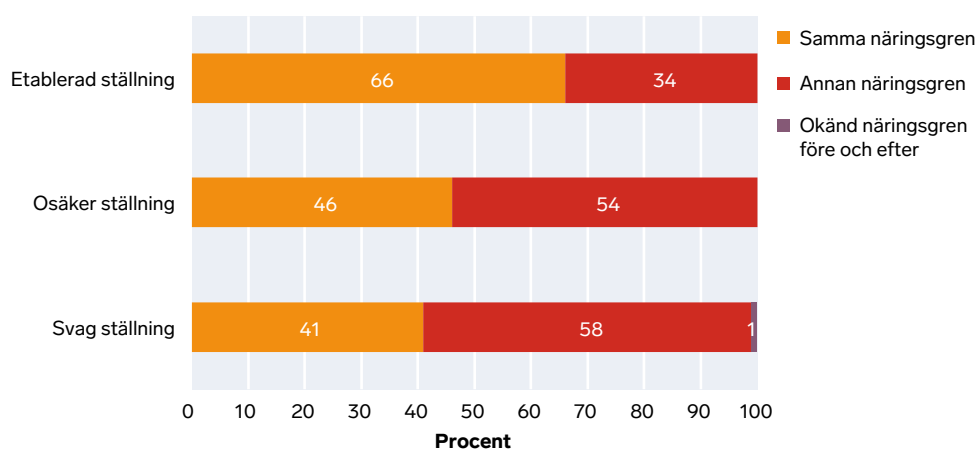
* 2018 bytte Skolverket redovisningsmetod från "mer än två år" till "tre år eller längre".

Enbart på yrkesvux var andelen elever med gymnasial och eftergymnasial utbildning 2018 samma som för komvux totalt sett (54 procent med gymnasial utbildning, 20 procent med eftergymnasial utbildning).⁷⁵

Att allt fler personer med avklarad gymnasieexamen läser på komvux tyder på att vikten av komvux och yrkesvux som väg för kompetensutveckling och yrkesväxling ökar.

Skolverket publicerade 2017 en uppföljning av sysselsättning efter avslutade studier inom komvux. I figur 41 nedan redogörs för elevers näringsgren före och efter yrkesstudier, utifrån deras ställning på arbetsmarknaden innan de påbörjade yrkesstudierna. Skolverket konstaterar att detta ger en indikation kring huruvida personer studerar för att höja kompetensen inom sitt befintliga arbete eller för att yrkesväxla. Som framgår av figuren stannar två tredjedelar av de som före yrkesstudierna hade en etablerad ställning inom samma näringsgren, medan en tredjedel byter näringsgren. För de med osäker eller svag ställning ökar andelen som byter näringsgren efter yrkesstudierna.

Figur 41. Näringsgren före och efter yrkesstudierna för elever med någon grad av arbetsmarknadsanknytning året efter avklarade studier, uppdelat på etableringsstatus vid tidpunkten året före kursstart på yrkesstudierna. Alla elever inom komvux, avslutade studier 2013. Bild från Skolverket (2017c).

För att fördjupa analysen gör Skolverket även en särskild studie av de som studerar vård- och omsorgsprogrammet respektive barn- och fritidsprogrammet. Detta då dessa är yrken vars näringsgren är enkel att urskilja i statistiken. Resultaten från fördjupningen visar att av de elever som hade ett yrke innan de påbörjade studier på komvux inom vård och omsorg befann sig 66 procent i näringsgrenen vård och omsorg både före och efter studierna, medan 23 procent av eleverna bytte näringsgren till vård och omsorg efter yrkesstudierna. Liknande förhållanden återfanns även för barn- och fritidsprogrammet.⁷⁶

⁷⁵ (Skolverket, 2018b)

⁷⁶ (Skolverket, 2017c)

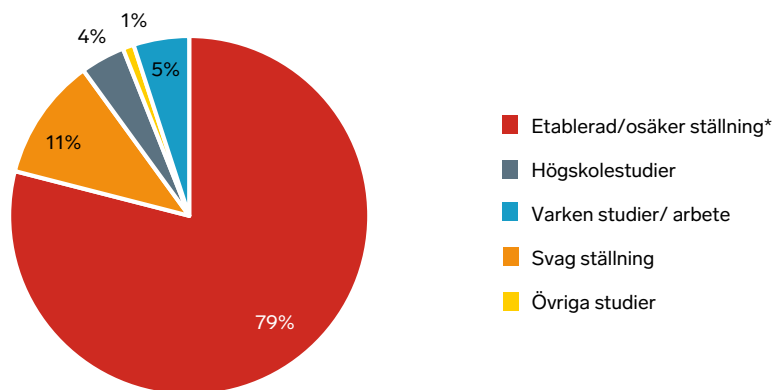
För att komvux och yrkesvux ska möjliggöra för individer att byta yrke eller bredda sin kompetens är urvalsreglerna vid antagning av central betydelse. Riksdagen har beslutat om en justering av urvalskriterierna från att tidigare ha prioriterat de som har minst utbildning, till att prioritera de som har störst behov av utbildning. Förändringen träder i kraft 1 juli 2021. Hur denna förändring tolkas i praktiken är avgörande för om den når önskad effekt och stärker komvux som kompetensförsörjare till arbetslivet och individers möjlighet till kompetensutveckling, yrkesväxling och jobb.

6.3 Etableringsstatus efter utbildningen

De register som finns över komvuxdeltagare är till viss del svårgenomträngliga, vilket försvårar uppföljning.⁷⁷ Yrkesutbildning inom komvux är relativt flexibel, vilket innebär att studieupplägget i viss utsträckning är individuellt och bygger på individens intresse, förkunskaper och behov. En följd av detta är att uppföljning och statistikinsamling försvåras och att delar av den uppföljning som finns för gymnasieskolan saknas. I slutet av 2020 förväntas dock Skolverket presentera en ny rapport med förbättrad uppföljande statistik även för studier inom komvux.

Det finns dock statistik över etableringsstatus två år efter avslutad komvuxutbildning uppdelad på yrkesinriktning för elevgrupper som avslutade 2015. Detta redovisas i figur 42 nedan.

Figur 42. Etableringsstatus 2017 av elevgrupp som avslutade komvuxstudier med yrkesinriktning om minst 800 poäng 2015. (Yrkesvux inkluderat, i den form som förekom 2015).

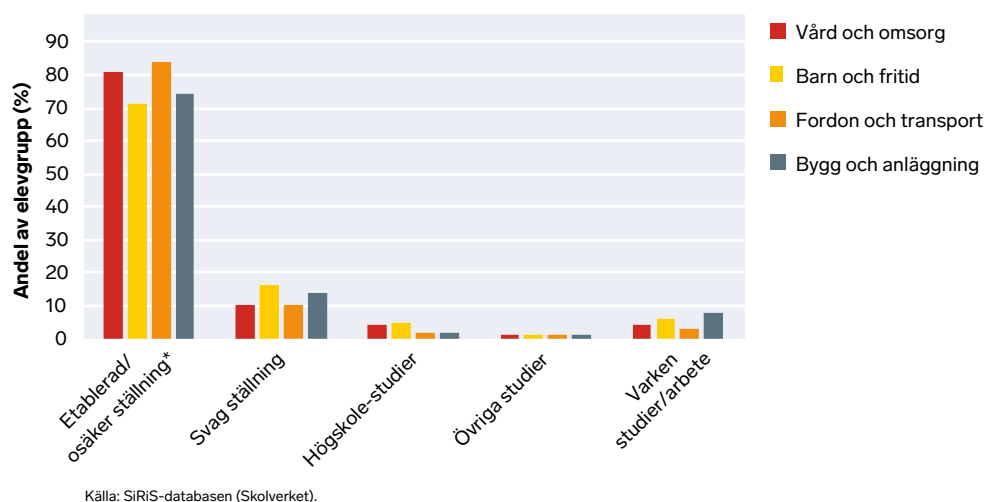
Källa: SiRIS-databasen (Skolverket).

Etableringsstatusen för de elever som har gått yrkesinriktade utbildningar på komvux liknar den för elever som har gått gymnasiala yrkesprogram. För elevkullen som avslutade yrkesinriktad komvuxutbildning om minst 800 poäng 2015 är andelen elever med etablerad eller osäker ställning två år senare i genomsnitt 79 procent. Motsvarande andelar ett och tre år efter gymnasieexamen är 66 respektive 73 procent; se figur 18 och figur 19.

77 (Liljeberg et.al., 2019:17)

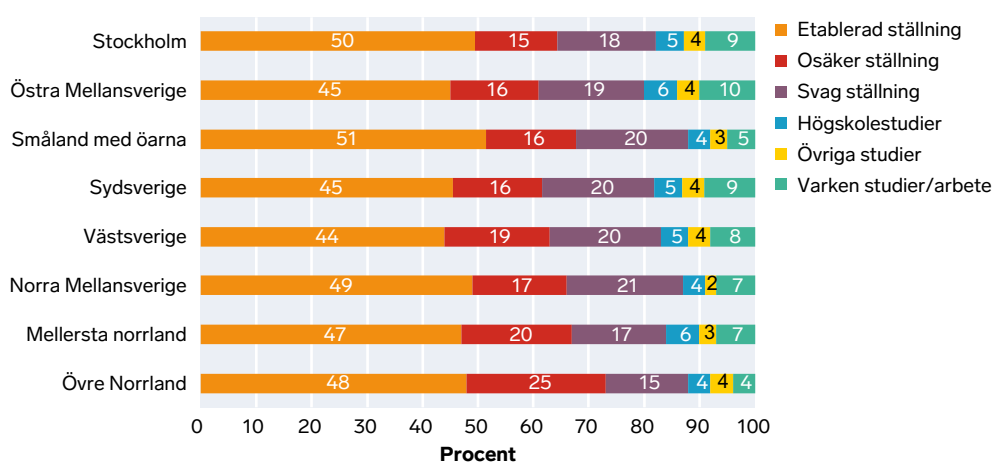
I figur 43 nedan redogörs för etableringsstatus för personer som läst olika yrkesinriktningar inom ramen för komvux. En viss variation mellan de olika inriktningarna kan utläsas, men mönstret för de elever med etablerad ställning följer till stor del fördelningen mellan programmen på gymnasiet; se figur 18.

Figur 43. Etableringsstatus 2017 av elevgrupp som avslutade komvuxstudier 2015 med minst 800 poäng, fyra olika yrkesinriktningar.

I Skolverkets uppföljning av sysselsättning efter avslutade studier inom komvux redovisas även etableringsstatus för elevgruppen som 2013 avslutade studier mot en yrkesinriktning på minst 400 poäng, uppdelat på åtta geografiska områden; se figur 44.

Figur 44. Etableringsstatus för elevgrupp som 2013 avslutade studier mot yrkesinriktning på komvux, minst 400 poäng, geografiskt område. Bild från (Skolverket, 2017c).

Det bör noteras att etablerad respektive osäker ställning särredovisas i figuren, eftersom underlagen kommer från Skolverket. Som framgår av tabellen är etableringen enligt det mått som används i denna rapport, det vill säga personer med etablerad eller osäker ställning, bland personer som läst en yrkesinriktning på komvux högst i övre Norrland (73 procent), följt av mellersta Norrland (67 procent) samt Småland med öarna (67 procent). Lägst är andelen i östra Mellansverige (61 procent) samt Skåne (61 procent). Eftersom detaljerade data för komvuxelever saknas har ytterligare regional uppdelning, motsvarande den som gjorts för yrkesprogram inom gymnasieskolans nationella program (avsnitt 4.5), inte kunnat göras.

7 Referenser

Arbetsförmedlingen. (2018). *Var finns jobben?* Arbetsförmedlingen.

Byggbranschens yrkesnämnd. (Hämtad 2020-09-24 2020). *Vad innebär Branschrekommenderad skola?* Hämtat från www.byggbranschensyrkesnamnd.se: <https://www.byggbranschensyrkesnamnd.se/utbildning/brs/vad-innebar-branschrekommenderad-skola/>

Elteknikbranschens gymnasieskolor. (2020). *ETG – Sverige*. Hämtat från <https://etgsverige.se/>

ESO. (2009). *En kår i kläm – Läraryrket mellan professionella ideal och statliga reformideologier*. Niklas Stenlås, ESO rapport 2009:6.

gymnasium.se. (den 16 07 2020). *Måste man söka till ett introduktionsprogram?* Hämtat från gymnasium.se: <https://www.gymnasium.se/Sections/faq/FAQQA.aspx?questionid=11049&subjectid=>

IFAU. (2019). *Gymnasial yrkesutbildning på komvux, 1995–2015 – Kartläggning, utvärdering och jämförelse med arbetsmarknadsutbildningen*. Rapport 2019:7.

Industriarbetsgivarna. (2020). *Gymnasial lärlingsanställning*. Hämtat från www.industriarbetsgivarna.se: <https://www.industriarbetsgivarna.se/kompetensfragor/utbildningsfragor/gymnasial-larlingsanstallning>

Industriarbetsgivarna. (2020). *Teknikcollege*. Hämtat från www.industriarbetsgivarna.se: <https://www.industriarbetsgivarna.se/kompetensfragor/utbildningsfragor/teknikcollege>

Liljeberg et.al. (2019:17). *Gymnasial yrkesutbildning på komvux, 1995–2015*. Uppsala: IFAU.

Motorbranschcollege. (hämtad 2020-09-14 2020). *Om oss*. Hämtat från [motorbranschcollege.se](http://www.motorbranschcollege.se): <https://www.motorbranschcollege.se/vad-ar-mbc.html>

SCB. (2017). *Arbetskraftsbarometern 2017*. SCB.

SCB. (2017). *Trender och prognoser 2017*. Statistiska centralbyrån.

SCB. (hämtad 2020-09-12 2020). *Utbildningsnivån i Sverige*. Hämtat från [scb.se](http://www.scb.se): <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/utbildning-jobb-och-pengar/utbildningsnivan-i-sverige/>

Skolinspektionen. (2013a). *Gymnasial lärlingsutbildning – En kvalitetsgranskning av gymnasial lärlingsutbildning*. Kvalitetsgranskning 2013:02.

Skolinspektionen. (2018). *Kommuners styrning av gymnasieskolan – Ger kommunerna alla elever möjlighet att nå målen?* Kvalitetsgranskning 2018 Diarienummer: 400–2016:11447.

Skolverket. (2011). *Skolmarknadens geografi – Om gymnasieelevers pendling på lokala och regionala skolmarknader.*

Skolverket. (2013b). *Det svåra valet – Elevers val av utbildning på olika slags gymnasiemarknader.* Rapport 394.

Skolverket. (2014). *Nationella program.* <https://www.skolverket.se/download/18.6b-faca41169863e6a65b2e5/1553965822190/pdf3317.pdf>; Rapport 412.

Skolverket. (2016). *Arbetslivet efter skolan – Arbetsledares bedömning av unga medarbetares kompetens och inom vilka branscher unga arbetar.* Skolverket Rapport 441.

Skolverket. (2017a). *Fåtal kurser för att många missar gymnasieexamen.* Hämtat från Skolverket: <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2017-09-26-fatal-kurser-gor-att-manga-missar-gymnasie-examen#:~:text=Fakta%20om%20gymnasieexamen,av%20%20500%20betygsatta%20po%20C3%A4ng>.

Skolverket. (2017b). *Regionalt yrkesvux – uppföljning 2017.* 2017:294.

Skolverket. (2017c). *Redovisning av uppdrag om uppföljning av sysselsättning efter avslutade studier inom kommunal vuxenutbildning.* Dnr 2017:01587.

Skolverket. (2018a). *Analyser av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor – En kvantitativ studie av utvecklingen över tid i slutet av grundskolan.* Rapport 467.

Skolverket. (2018b). *Uppföljning av utbildningar som finansierats med statsbidrag för regional yrkesinriktad utbildning, 2018.* Skolverket.

Skolverket. (2018c). *Uppföljning av gymnasieskolan 2018.* Dnr: 5.1.3 2018:712.

Skolverket. (2019). *Uppföljning av gymnasieskolan 2019.* Rapport 480.

Skolverket. (den 07 07 2019a). *Läroplan för gymnasieskolan.* Hämtat från Skolverket: <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan>

Skolverket. (2019a). *Regionalt yrkesvux – uppföljning 2018.* Dnr 2019:0363.

Skolverket. (2019b). *Introduktionsprogram, eleverna och deras sysselsättning efteråt.* Rapport 2019:484, Skolverket.

Skolverket. (2020a). *Analysstöd.* Hämtat från https://sir.is.skolverket.se/siris/ris.visa_analysstod?psRapport=gy_elever&psAr=2019&psVerkformkod=

Skolverket. (2020b). *Nationella yrkespaket för introduktionsprogram.* Hämtat från skolverket.se: <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/nationella-yrkespaket-for-introduktionsprogram>

- Skolverket. (2020c). *Statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning 2019*. Hämtat från skolverket.se: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statsbidrag/statsbidrag-for-gymnasial-larlingsutbildning-2019>
- Skolverket. (den 25 08 2020d). *Erbjud yrkesutbildning via branschskolor*. Hämtat från Skolverket: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/anordna-och-administrera-utbildning/anordna-utbildning-pa-gymnasieniva/forsoksverksamhet-gymn/erbjud-yrkesutbildning-via-branschskolor>
- Skolverket. (den 26 08 2020e). *Gymnasieingenjörsutbildningen är tillbaka*. Hämtat från Skolverket: <https://www.skolverket.se/for-dig-som-ar.../arbetsgivare/innehallssidor-arbetsgivare/gymnasieingenjorsutbildningen-ar-tillbaka>
- Skolverket. (2020f). *Lärlingscentrum – starta lärlingsutbildning*. Hämtat från skolverket.se: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/anordna-och-administrera-utbildning/anordna-utbildning-pa-gymnasieniva/anordna-utbildning-pa-gymnasial-niva/larlingscentrum-starta-larlingsutbildning>
- Skolverket. (den 14 07 2020g). *Branschtillhörighet 3 år efter examen läsåret 2013/2014, per program*. Hämtat från Sveriges officiella statistik, statistik på riksnivå: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/sok-statistik-om-forskola-skola-och-vuxenutbildning?sok=SokC&omrade=Efter%20gymnasieskolan&lasar=2017&verkform=Gymnasieskolan&run=1>
- Skolverket. (hämtat 2020-09-12 2020g). *Statistik om sökande till gymnasieskolan 2018/19*. Hämtat från skolverket.se: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/arkiverade-statistiknyheter/statistik/2018-10-25-statistik-om-sokande-till-gymnasieskolan-2018-19>
- SOU. (2015:97). *Välja yrke – Slutbetänkande av Yrkesprogramsutredningen*. Regeringskansliet.
- SOU. (2016:77). *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning*. Regeringskansliet.
- SOU. (2020:33). *Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning*. Statens offentliga utredningar.
- Svenskt Näringsliv. (2018a). *När föräldrarna själva får välja*.
- Svenskt Näringsliv. (2018b). *Samhällsvetenskapsprogrammet – Ett för brett alternativ?*
- Svenskt Näringsliv. (2019). *Gymnasierapporten 2019 – Attityder, antal och etablering*.
- Teknikcollege. (2020a). *Om Teknikcollege*. Hämtat från <https://teknikcollege.se>: <https://teknikcollege.se/om-teknikcollege/>
- Teknikcollege. (2020b). *Välkommen till Teknikcollege i Östergötland!* Hämtat från teknikcollege.se: <https://teknikcollege.se/regioner/ostergotland/student/>
- Ungdomsbarometern. (2019a). *SYV-barometern 2019*. Nationell rapport till U2018:1.
- Ungdomsbarometern. (2019b). *Attityder till yrkesprogram 2018/2019*.

Velciu, M. (2017). Job mismatch – effects on word productivity. *SEA – Practical application of science*, Volume V, Issue 15 (395–398).

VVS-Branschens Yrkesnämnd. (2018). *Förstklassig skola*. Tillgängligt på <https://www.kunskapsforbundet.se/nils-ericsonsgymnasiet/wp-content/uploads/sites/5/2014/09/produktblad-forstklassig-webb-och-mejl.pdf>: Produktblad.

Vård- och omsorgscollege. (2020). *www.vo-college.se*. Hämtat från Vård- och omsorgscollege: <https://www.vo-college.se/>

Yrkesprogramsutredningen. (den 25 08 2020). *Göteborgsregionen*. Hämtat från <https://goteborgsregionen.se/download/18.2a1388f91573e592840ce38f/1474360360952/1.+20160905+-+Presentation+Amelie+von+Zweigbergk.pdf>

8 Bilaga

Tabell 16. Antal sökande i första hand och andel behöriga för respektive yrkesprogram, år 2012–2014 samt 2016–2018.

	2012		2013		2014		2016		2017		2018	
	Antal sökande i första hand	Andel behöriga (%)	Antal sökande i första hand	Andel behöriga (%)	Antal sökande i första hand	Andel behöriga (%)	Antal sökande i första hand	Andel behöriga (%)	Antal sökande i första hand	Andel behöriga (%)	Antal sökande i första hand	Andel behöriga (%)
Bygg- och anläggningsprogrammet	6 417	80,3	5 568	79	5 231	77,1	5 508	77	6 009	72,8	6 453	70,1
El- och energiprogrammet	5 729	87,8	5 548	87	5 467	86,5	5 477	85,7	5 969	81,3	6 787	78,5
Fordons- och transportprogrammet	5 273	65,9	5 137	67,4	5 138	66,4	4 800	64,7	5 294	60,6	6 383	60
Vård- och omsorgsprogrammet	3 772	74,2	4 117	72,7	3 905	70,4	4 512	66,4	4 850	59,7	5 591	55,1
Barn- och fritidsprogrammet	3 844	70,3	3 736	73,7	3 414	69,9	3 734	69,3	4 305	66,2	4 966	66
Handels- och administrationsprogrammet	3 224	76,7	3 117	77	3 179	74,8	3 306	74,5	3 757	72,4	3 956	70,3
Naturbruksprogrammet	3 074	80,3	2 771	84,2	2 813	81,8	3 199	83,8	3 295	82,3	3 542	82,1
Hantverksprogrammet	3 593	78,8	3 167	77,7	2 852	75,8	2 909	76,2	2 951	72,2	3 074	70,2
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	2 909	77,2	2 683	78,9	2 559	79,4	2 125	77,2	1 955	74,2	1 967	73,7
Industri tekniska programmet	2 234	77,6	1 925	79,9	1 813	79,5	1 645	76,3	1 798	73,7	2 008	71,5
VVS- och fastighetsprogrammet	1 628	82,5	1 504	82,7	1 441	81,5	1 414	81,9	1 525	76,9	1 538	75,8
Hotell- och turismprogrammet	1 551	78,2	1 484	81,8	1 427	80,4	1 240	78,3	1 099	72	1 166	76,9
Genomsnitt	3 604,0	77,5	3 396,4	78,5	3 269,9	77,0	3 322,4	75,9	3 567,3	72,0	3 952,6	70,9

Tabell 17. SCB:s utbildningsgrupper och tillhörande programstruktur. Källa: SCB, Trender och prognos 2019. Endast de utbildningsgrupper som prognosen omfattar visas, vissa gymnasieprogram är därför inte representerade i tabellen.

SCB:s utbildningsgrupper	Yrkesprogram på gymnasiet
Barn- och fritidsutbildning	Barn och fritidsprogrammet, alla inriktningar
Byggutbildning	Bygg och anläggningsprogrammet, alla inriktningar VVS- och fastighetsprogrammet, inriktning fastighet
Elteknisk utbildning	El- och energiprogrammet, inriktningar mot automation, dator- och kommunikationsteknik samt elteknik
Fordonsutbildning	Fordons- och transportprogrammet, inriktningar mot karosseri och lackering, lastbil och mobila maskiner samt personbil
Handels. och administrationsutbildning	Handel och administrationsprogrammet, samtliga inriktningar
Industriutbildning	Industri tekniska programmet, processteknik, produkt och maskinteknik, svetsteknik. Hantverksprogrammet inriktning finsnickeri samt övriga hantverk
Naturbruksutbildning	Naturbruksprogrammet, alla inriktningar
Transportutbildning (gymnasienivå)	Fordons- och transportprogrammet, inriktning godshantering samt transport
Restaurangutbildning	Restaurang och livsmedelsprogrammet, alla inriktningar
VVS-, drift- och underhålls- samt energiteknisk utbildning	VVS- och fastighetsprogrammet, inriktning kyl- och värmepumpsteknik, ventilationsteknik samt VVS, El- och energiprogrammet inriktning energiteknik, Industri tekniska programmet, inriktning driftssäkerhet och underhåll
Vård- och omsorgsutbildning	Vård- och omsorgsprogrammet

VI ÄR WSP

WSP är ett av världens ledande analys- och teknikonsultföretag. Vi verkar på våra lokala marknader med stöd av global expertis. Som tekniska experter och strategiska rådgivare har vi tillgång till ingenjörer, tekniker, naturvetare, planerare, utredare och miljöspecialister liksom professionella projektörer, konstruktörer och projektledare. Vi erbjuder hållbara lösningar inom Hus & Industri, Transport & Infrastruktur och Miljö & Energi. Med drygt 39 000 medarbetare på 500 kontor i 40 länder medverkar vi till en hållbar samhällsutveckling. I Sverige har vi omkring 4 000 medarbetare.

wsp.com

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma, 2020